This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

ANDOVER-HARVARD LIBRARY
AH 4VNF E

ʏard Depository
Brittle Book

MIJNE REIS NAAR JAVA.

UITTREKSEL UIT MIJN DAGBOEK,

VOOR DE MIJ ONVERGETELIJKE GEMEENTE VAN 'S GRAVENHAGE,

DOOR

J. A. SCHUURMAN, JOHZN.

UITGEGEVEN GEHEEL TEN VOORDEELE VAN HET EVANGELISCH-LUTHERSCHE WEESHUIS TE 'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE,
M. J. VISSER.
1869.

Gedrukt bij H. L. SMITS, te 's Gravenhage.

814.4
S396m

814.4
S936m

20

MIJNE REIS NAAR JAVA.

UITTREKSEL UIT MIJN DAGBOEK,

VOOR DE MIJ ONVERGETELIJKE GEMEENTE VAN 'S GRAVENHAGE,

DOOR

J. A. SCHUURMAN, JOHZN.

UITGEGEVEN GEHEEL TEN VOORDEELE VAN HET EVANGELISCH-LUTHERSCH WEESHUIS TE 'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE,
M. J. VISSER.

1869.

814.4
S396m

ANDOVER - HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

Hartelijk geliefde Gemeente!

Hoe gaarne zou ik aan velen uwer afzonderlijk schrijven, dan dit is mij ondoenlijk. Toch weet ik te goed, dat velen uwer opregt verlangen, iets of veel van mij en de mijnen te vernemen. Opdat aan dit verlangen zou kunnen worden voldaan, besloot ik dit dagboek algemeen verkrijgbaar te stellen. Vergeet bij de lezing niet, dat het geschreven werd op een schommelend schip, te midden van eene woelige omgeving, waar het mij vaak zeer moeijelijk was, om aan iets degelijks te arbeiden. Moge de lezing dezer eenvoudige mededeelingen het voornemen bij u verlevendigen,

mij en de mijnen trouw in den gebede te gedenken. Zoo de Heer wil en wij leven, deel ik u over eenige maanden, mijne indrukken mede over de toestanden alhier.

Wees Gode en den woorde Zijner Genade bevolen door

Uw voor altijd aan u verbonden broeder in Christus,
J. A. SCHUURMAN JOH[ZN].

Batavia, 16 Dec. 1868.

AAN BOORD VAN NOACH II, Zondag avond 13 Sept. 1868.

Hartelijk geliefde gemeente!

Volgens belofte, maak ik u deelgenoote van een en ander, wat mij en de mijnen op onze reize naar Oost-Indië wedervaart. Opdat ik hierin getrouw moge zijn en blijven, meen ik best te doen dagelijks mij enkele oogenblikken met u bezig te houden. Na, door den onvergetelijken bidstond aan den avond van 11 September, in de kerk der Doopsgezinde gemeente, te zijn gesterkt geworden, gingen wij Zaturdag ten half 7 ure over de plank, die den Noach aan den wal verbond. Zondag ten half 12 ure, werd die plank weggenomen, en werden wij langzaam voortgesleept. Wij hadden vermoed, dat het heengaan uit het vaderland en het scheiden van maagschap en vrienden moeijelijk zou zijn. De werkelijkheid overtrof onze gedachten! Alleen de gewisheid, dat de Heer mij naar Indië geroepen heeft, deed ons berusten en rusten; maar zonder de zekerheid dier roeping zouden wij van boord hebben kunnen springen om naar 's Gravenhage weêr te keeren. De laatste zakdoekwuivingen, die ons nog eens de tranen over de wangen deden rollen, waren van af het balkon van de woning van Ds. de Graaf. In de stilte der volgepakte hut, lieten wij eene wijle aan onze aandoeningen vrij spel. Eens goed uit

te kunnen schreijen is ook een voorregt! Kort daarop konden wij ons weêr oprigten aan het woord des Heeren: „Volg Mij!” Wij begaven ons in de zoogenaamde kerk van het schip en onderhielden ons een weinig met de verschillende passagiers. 't Was ons eene liefelijke gedachte, dat wij Rotterdam verlieten op den dag des Heeren en droegen de zekerheid bij ons om, dat in menig bedehuis in den gebede aan ons gedacht werd. Blijft onzer gedenken, wij hopen het u te doen en: „wie mehr Gebet wie mehr Sieg.”

Woensdag avond, 16 Sept.

Zoo zeilen wij dan steeds verder en verder van ons dierbaar vaderland naar het land, hetwelk de Heer ons heeft aangewezen. Met het beste weêr en een zuid-oostenwind worden wij begunstigd en in dezen nacht zullen wij, naar het zich laat aanzien, het Kanaal, zonder eenig bezwaar ontmoet te hebben, gepasseerd zijn. Aan boord zelf is niet alles even kalm. De zeeziekte heeft moeder en dochter vrij ernstig aangepakt, zoo dat zij van het schoone Kanaal met zijne talrijke schepen en het heerlijk gezigt op Dover en het eiland Wight, niet veel of althans niets met eenigen interest hebben aanschouwd. De heerlijke Westlandsche druiven, door een lieven broeder in den Heer Zaturdag te Rotterdam ons aan boord bezorgd, komen voor de zeeziekte heerlijk te pas. Dank den gever! Toen ik bij Dover zeer duidelijk met bloot oog den spoortrein kon zien, kwamen er allerhande gedachten bij mij op. Maar neen niet achterwaarts, vooruit ligt de weg. Dezelfde Heer, die tot heden hielp, zal het verder maken! In welk eene nieuwe wereld bevinden wij ons! Aan boord van een schip, door ruim 200 koppen bevolkt, waaronder Duitschers. die heerlijk

zingen, Franschen die vol grappen zijn, Nederlanders, die het volkslied aanheffen en minder opwekkelijke soldatenliedjes; passagiers, met wie men over veel kan spreken, met sommigen ook wel over de dingen van Gods koningrijk, maar dan niet met instemming, maar meer in een bestrijdenden zin.

Ik verlang er naar om met de soldaten in nadere aanraking te komen. Heden werden tractaatjes der afschaffing verspreid, die vlijtig gelezen zijn geworden; morgen hoop ik mij te informeeren, welken indruk zij gemaakt hebben. Elken dag wordt aan de soldaten het rantsoen jenever toebediend. Ik meen dat allen den oorlam nemen. Ook de superieuren houden 's middags als 't ware hunne societeit en drinken hun glas bitter of jenever. Hoewel het met mate geschiedt, gaf het mij toch aanleiding met een der officieren over die gewoonte te spreken. Waar geen hooger beginsel leeft en werkt, o, dan is het zoo moeijelijk, ja onmogelijk om een ander te overtuigen van het verkeerde. Al schrijvende word ik weêr een weinig zeeziek en kruip spoedig in de kooi. De Heer behoede u en mij!

Zondag, 20 Sept.

De zeer sterke slingeringen van het schip, gevoegd bij de nog voortdurende zeeziekte van mijne vrouw en dochter, maakten het mij onmogelijk van de vorige dagen iets op te schrijven.

Bijzonderheden vielen er dan ook weinig voor. Het zien van bruinvisschen en zelfs, gelijk heden morgen, van een walvisch, of volgens anderen een noordkaper, is niet belangrijk genoeg om er over uit te weiden.

Het leven aan boord van een schip valt mij zeer tegen. Ik hoop nog altijd dat het een weinig gezelliger zal worden,

althans dat mijne meerdere of mindere gejaagdheid zal voorbijgaan, wanneer mijne goede vrouw en kind maar hersteld mogen zijn van de zeeziekte, die op het gansche gestel een alles verlammenden invloed oefent. Ook zelf ben ik nog niet gansch vrij, en niet dan met de meeste inspanning is het mij mogelijk geregeld te denken of te studeeren.

In uwe gedachten ziet gij mij bezig met de soldaten, met hen zingende en tot hen sprekende het woord Gods. Waart gij met mij, niets van dat alles zoudt gij zien. De ziel is neêrgedrukt! Ik vraag mij af, is het ook de reactie van den gespannen toestand waarin ik den laatsten tijd verkeerd heb? Maar neen, ik ben mij van het tegendeel bewust. Ik schrijf het toe aan slapeloosheid door de ziekte van twee der mijnen en aan de ongewoonte van het leven op een schuit. Mogt het beter worden! Des avonds zet ik mij een poosje op de campagne en tracht dan de heeren medereizigers tot een degelijk discours uit te lokken. Ook gisteren avond mogt het mij gelukken. Het gesprek liep over zonde en genade in verband met den persoon des Heeren Jezus. De Heer ondersteunde mij en gaf mij zachtmoedigheid en wijsheid. De heeren stonden op zeggende: nu wij willen dit gesprek later gaarne nog eens voortzetten en gingen naar omlaag om te homberen! De kapitein der troepen bleef echter liever boven en sprak met mij over de Heidenen, en wat ik dan van al die velen dacht, die zonder den Christus te hebben kunnen leeren kennen, sterven. Mijn antwoord, dat zonder besliste verwerping van den Christus niemand verloren zou gaan, en dat een ieder hier of later tot zulk eene crisis gebragt werd, scheen hem te bevredigen, terwijl hij mede wel iets gevoelde van de dure roeping die er rust op den belijder des Heeren Jezus, om dien Heer door woord en daad te verkondigen.

De ellende, door den sterken drank veroorzaakt, onder-

vinden wij helaas ook weêr aan boord. De hofmeester blijkt er zoo zeer aan verslaafd te zijn, dat hij heden van zijne functie is ontzet, en een der soldaten, die vroeger als hofmeester gevaren heeft, als zoodanig is aangesteld. De passagiers hopen, dat het gevolg hiervan wezen zal, dat het eten een weinig smakelijker zal worden toebereid. Immers dit was zoo onsmakelijk, dat wij reeds besloten waren het onaangeroerd te laten staan en ons met beschuit en rookvleesch te vreden te stellen. Door de liefdezorg van zoovelen uwer, zijn wij ook bij zeeziekte van alles ruim voorzien wat strekken kan om eenige verzachting aan te brengen. Wij danken u voor alles. De liefdegaven zijn zooveel waard wanneer men ze ontvangt van hen, aan wie men zich zoo zeer verbonden gevoelt.

Hoe gaarne zou ik weten wie heden in de beide beurten op de proef zal preêken? Mij dunkt het zal ds. Michelsen zijn. Dan zijn er reeds drie gehoord. Dat de regte man voor de gemeente beroepen worde, dit blijft mijne bede!

Dingsdag, 22 Sept.

Met dankbaarheid en blijdschap mag ik bemerken, dat de zeeziekte bij mijne vrouw en dochterke een weinig minder wordt. Er komt eenige lust tot spreken, tot boven zitten en tot eten. Mogten zij van die zoo droevig stemmende krankheid spoedig geheel verlost zijn, dan zou niet alleen iets van het aangename eener zeereis gesmaakt worden, maar ook de begeerte om te gaan arbeiden onder de soldaten zou hare vervulling kunnen erlangen.

Tot hiertoe gaat de reis zeer voorspoedig. Gisteren liep het schip 12 mijlen, dat is 60 kwartier in de 16 kwartier. Heden hebben wij den geheelen dag tegenwind en bevinden ons ongeveer op de hoogte van Lissabon. In den voorbijge-

ganen nacht kwam er voor even eene zware bui opzetten. Alles was in beweging. De zeilen werden gedeeltelijk geborgen. Spoedig was het zeer kleine stormpje voorbij. Hoe klein gevoelt men zich op de zee. De nachten zijn mij verre van aangenaam. Met den psalmdichter riep ik dezen nacht in stilte uit: „de Heer is mijn heil, voor wien zou ik vreezen, de Heer is mijne levenskracht, voor wien zou ik vervaard zijn?" Eene liefelijke vertroosting gaf de Heer ons heden. Door den mond onzer Anna kwam ze tot ons. „Ik denk, zei ze, dat dit schip op reis geen storm zal hebben. Vader en moeder waren immers liever in Holland gebleven, maar meenden te moeten heengaan, omdat de Heer het wilde. Nu zal de Heer dit schip ook wel veilig overbrengen." Eene tweede vertroosting viel ons ten deel. Onder de passagiers is een meisje van 9 jaren van half indische afkomst; een aardig, lief, gezeggelijk, vrolijk kind, maar van onzen dierbaren Heiland heeft het nog niet veel gehoord. Anna was hierover ten hoogste verbaasd en begon in haren eenvoud aanstonds alles te vertellen. „De eerste menschen zei ze, hebben kwaad gedaan, en daarvan komt het dat wij ook kwaad doen. Als die eerste menschen geene zonde gedaan hadden, dan geloof ik dat de latere menschen ook misschien wel zonder zonde zouden gebleven zijn. Maar nu hebben alle menschen zonde gedaan. Daarom kunnen wij niet gelukkig zijn. Maar nu heeft God een eengeboren Zoon, Die heet Jezus. Deze Jezus heeft toen tot zijn Vader gezegd: laat mij nu naar de aarde gaan. Ik wil wel voor de menschen sterven, als zij dan maar in den hemel kunnen komen. Nu moeten wij in dien Jezus gelooven, niet maar zeggen: „ik geloof", maar toonen dat wij Jezus lief hebben en het kwade haten. Wij doen nog wel dagelijks kwaad, maar als wij gelooven, dan hebben wij er spijt van en bidden om vergeving en denken daarbij aan den Heere Jezus, die voor onze zonden

stierf." Wat ons ouderhart gevoelde toen wij haar dit zoo kinderlijk eenvoudig hoorden vertellen! Ik heb haar beloofd morgen te zullen aanvangen om het bewuste meisje, dat alles met de grootste belangstelling aanhoorde, de bijbelsche geschiedenis te gaan verhalen. „Vader! mag ik dan ook luisteren?" was hare vraag, alsof die geschiedenissen nog nieuw voor haar waren. Nu de geschiedenissen uit Gods woord blijven altijd nieuw; daaruit blijkt de goddelijke ingeving.

Des avonds ten zes ure boven zittende, kwam al weer spoedig het gesprek met een der passagiers over Christus en Christendom. Allengs verzamelde zich al het mannelijk personeel rondom mij, en vingen zes heeren aan mijne getuigenis te wederstaan. Mijn Hendrik, gewoon zijn vader in den Haag door geestverwanten meer dan door Christusbestrijders omringd te zien, kwam met een traan op de wangen naar moeder, die in de kooi lag, zeggende: „alle menschen zijn tegen vader, maar vader geeft ze allen antwoord." Ja de Heer ondersteunde mij en na een groot uur in alle kalmte van Christus getuigd te hebben, zat ik eindelijk weer alleen, en eerst toen allen waren weggegaan stond ik op en zette mij omlaag aan de lectuur van een zeer schoon boekske. „Weltkind und Gotteskind." Ik nam de vrijheid de volgende bemerking te maken: „lieve vrienden! dat de strijd ongelukkig is, zes tegen één, dat is minder, want die met mij is, is veel sterker dan allen die tegen ons zijn. Maar zulk strijden is onvruchtbaar. Gijl. springt van den hak op den tak. Ik ben zeer bereid en verlangend om te spreken over wat mij het dierbaarste is, maar dan zullen wij één bepaald punt aan de orde stellen en daarover in zachtmoedigheid en liefde met elkander van gedachten wisselen." Hieraan denk ik mij te houden en zal welligt spoedig hiertoe de gelegenheid mij geopend zien.

Vrijdag, 25 Sept.

De dagen van woensdag en donderdag waren zeer unheimisch. Reeds dingsdag nacht begôn het te waaijen. Ons dacht het was reeds een stormpje, maar de zeelui noemden het „eene stijve koelte." De wind hield den ganschen dag aan en wel juist tegen ons in, zoodat wij vreeselijk schommelden; het schip stampte als een stijgerend ros. Daarbij voortdurend regen. De dames kwamen geheel niet te voorschijn. De heeren waren allen mede min of meer zeeziek; ik zelf moest een paar malen naar kooi. Schoon of liever grootsch was het schouwspel. Vele zeilen werden geborgen. Die wakkere matrozen! Hoe het mogelijk is, dat zij tot in de bovenste ra klimmen en daar op een enkel touwtje staande, het paard genoemd, de zeilen reven terwijl zij al hangende een kwart cirkel beschrijven, is mij haast onverklaarbaar. De schuimende golven met hare grijze pluimen, het roepen en schreeuwen, het kraken en stooten, het omvallen van voorwerpen in de hut, een en ander maakte het alles behalve aangenaam. Ook des nachts hield de wind nog aan en liep des morgens, zijnde donderdag, meer om in ons voordeel. De zee was echter nog in het water en van werken kon niets inkomen. Och, men kan aan den wal zijnde, zoo ligt denken wat heerlijke tijd tot rustig werken en voor zich zelven en voor anderen, maar op een slingerend schip, met het nare gevoel van zeeziekte, is de lust ten eenenmale weg. Het eenige wat ik doen kon, was mijne vrouw voorlezen den 42sten psalm.

Heden Vrijdag hebben wij een heerlijken dag. Wij bevinden ons op de hoogte van de straat van Gibraltar. Het is heerlijk warm, zonder drukkend te zijn. Haast geen wind, en in het schip weinig beweging. De zee haast

effen, overheerlijk schoon! Wel maken wij maar een mijl of drie, doch mij is het veel liefelijker dan het loopen van 10 mijlen met dat onophoudelijk gehobbel. Op een dag als dezen leeft men ligchamelijk en geestelijk weêr op. Mogt zulk weder met een weinig meer wind ons nog vaak gegeven worden, dan geloof ik dat ik de zeereis, tot hiertoe onaangenaam, spoedig prettig en schoon zou vinden. Nogtans voor zeeman ben ik niet in de wieg gelegd. Vrees voor storm en wat dies meer zij, ken ik tot hiertoe niet. Ik geloof ook niet dat de Christen, die weet in Wiens hand zijn leven rust, namelijk in die des Vaders met Wien hij zich verzoend weet door Christus, spoedig door de vreeze des doods overvallen wordt. Nogtans het geldt: de hand des Heeren vast houden, en met Petrus zou er ook nog wel eens een: „help Heere! wij vergaan" geroepen worden.

Ook mijne vrouw en Anna gevoelen zich heden redelijk en zitten boven. De soldaten zijn heden van 3—4 ure bezig het gezelschap te amuseeren met het geven van een tooneelvertooning. Niet alleen de kleine, maar ook de groote kinderen zitten er naar te kijken. Nu ik zal ze er niet hard over vallen. Onbetamelijke dingen worden niet gehoord, maar dat het geheel van flaauwiteiten aan elkaâr hangt, laat zich ligt denken. Wie lust heeft dat aan te gapen, hij doe het. Men moet toch iets hebben om zich mede bezig te houden.

De officieren aan boord hebben een dispuutcollege georganiseerd, eene vereeniging, genoemd „Noachs wijngaard." Wij zijn ten half 8 ter eerste vergadering genoodigd. Met hoffelijkheid heb ik die noodiging aangenomen. Zoo zullen wij gelegenheid vinden tot het bespreken van wat liefelijk is en welluidt. Mogt ik als evangeliedienaar het mijne er aan kunnen toebrengen.

Zaturdag, 26 Sept.

De eerste vergadering van de vereeniging „Noachs wijngaard” is naar wensch afgeloopen. Van half 8 tot half 10 waren alle passagiers bij elkander. Een der officieren presideerde. Eerst werd er door een der heeren op onze pianino gespeeld, Daarna eene bijdrage geleverd door een die aan de Handelmaatschappij geëmployeerd is, over „kantoorleven.” Deze lezing gaf tot waarlijk geestige disputen aanleiding. Ik meende goed te doen mij niet te onttrekken, en vond dan ook gelegenheid, aan het debat deel nemende, eenige bemerkingen in het midden te brengen over de handelwijze van een christelijk koopman tegenover iemand, die hem in regten wilde betrekken. Eene verklaring van des Heeren Woord uit de bergrede: „indien uw broeder met u regten wil” enz., kon toen gegeven worden. Wij waren waarlijk in een goeden geest te zamen. Later verklaarden de heeren officieren mij dat het hun zeer aangenaam was dat ik mede lid der vereeniging was geworden, en rekenden nu ook op eene bijdrage van mij, op eene der volgende vergaderingen, die tweemaal 's weeks zullen gehouden worden. Het is zeker gemakkelijker om in de stilte der eenzaamheid met den Heer te leven, maar zijn Woord luidt: „Mij belijden voor de menschen”; het is nu des christens roeping, onder de menschen te verkeeren, in de wereld te leven zonder van de wereld te zijn. Hij helpe mij, mijne door Hem geschonkene overtuiging, door woord en leven aan te prijzen, ook bij dezulken die bedenken de dingen, die beneden zijn. De avond of liever nacht was heerlijk. Het heldere maanlicht scheen zoo flonkerend op de zacht bewogene golven. Ten half twaalf ure liepen wij een schip voorbij en wel zoo digt, dat wij van schip tot schip zonder roeper konden spreken.

Het is aangenaam dat de Noach alles voorbij loopt. Dagelijks zien wij een of meer schepen, maar wij zagen er nog geen hetwelk wij niet na eenige uren verre achter ons hadden. Heden bevinden wij ons tusschen Porto-Santo en Madera. Het klimaat is overheerlijk. De dikkere kleederen zijn voor meer dunne gewisseld, terwijl gij misschien al eens in de kleêrkast omziet naar uw winterjas, en nakijkt of die nog goed genoeg is voor het komend koude jaargetij. Gij zult ook bij het koudste winterweêr en bij de daaraan voorafgaande meest barre Novemberbuijen, toch wel niet vergeten welk een heerlijken zomer de Heer aan Holland schonk. Ook van daag is de wind ons gunstig en een klein regenbuitje wisselt nu en dan den zonneschijn af. Mogt mijne vrouw maar wat aansterken! Zij blijft zich moê en zwak gevoelen. De zeelucht doet haar al te zeer aan, en werkt in plaats van versterkend, tot hiertoe op haar gestel meer verzwakkend. Anna wordt langzaam beter, begint goed te eten, en zal dus gelijk wij hopen, wel weêr herwinnen wat zij verloren heeft. Zij is geducht vermagerd.

Ik ga mij bereiden voor de „militairen beurt,“ die, zoo de Heer wil, morgen bij stil weder, ten 10 ure zal gehouden worden.

Maandag, 28 Sept.

Mij dunkt gij zijt verlangende om iets aangaande den voorbijgeganen dag des Heeren te vernemen. Hoe gaarne zou ik wenschen, dat ik u veel goeds kon mededeelen, maar met één enkel woord zou ik den geheelen zondag kunnen beschrijven: vreeselijk slingeren.

Ten zes ure ontwaakte ik in eene sabbats-stemming. Het zien van het prachtige eiland Madera, had tot deze

stemming medegewerkt. Zaturdag 26 Sept. voeren wij betrekkelijk langs het eiland, zoodat wij duidelijk een wit kerkje zagen, gelegen op de helft van de hoogte der bergen aan de westelijke zijde. Liefelijk gezigt! Na 14 dagen weêr eens land te zien en op dat land een huis des Heeren! Des avonds vroeg ik aan den Heer om een kalmen zondag, zonder veel wind, opdat de prediking des Woords zou kunnen mogelijk zijn. Opgestaan zijnde, zocht ik de gezangboeken op. Vijf en dertig exemplaren waren mij te Rotterdam geschonken. De tekst werd gekozen, lievelingsliederen uitgezocht. Ziet, daar keert de wind en in plaats van op zijde, krijgen wij dien juist van achteren. Dit heeft ten gevolge dat het schip naar de regter- en linkerzijde heen en weer schommelt, zoo zelfs dat men met stoel en al op het dek gezeten, omvalt.

De kapitein der troepen ontried mij het houden van kerk. Hij vreesde dat het tot verschillende gelachwekkende scènes zou aanleiding geven. Wat te doen? Ik luisterde naar dien raad en bergde ten 9 ure alle boeken weer weg. Liever niets gedaan, dan door te willen doorzetten aanleiding te geven tot gelach. Het was dan ook ondoenlijk dat de manschappen konden blijven staan. Zelf zou ik mij voortdurend met beide handen aan de koperen balie, die campagne van voordek scheidt, hebben moeten vasthouden. Het was mij eene groote teleurstelling. Waarom? zoo dacht ik, moest juist de wind tegen dit uur omloopen? Zoo zijn er dan reeds drie zondagen omgegaan, zonder dat wij gemeenschappelijk godsdienstoefening hebben kunnen houden.

Ten tien ure begaf ik mij onder de soldaten, beladen met degelijke lectuur, zooals „des zondaars vriend" van Newman Hall en „Julia's eerste gebed." Verreweg de meesten waren zeer begeerig naar lectuur, vooral toen zij vernamen

dat die boekjes niet behoefden teruggegeven te worden. Groote pakketten met allerhande stichtelijke lectuur alsmede tal van bijbels, in alle levende talen, zijn mij door de Duitsche innere Mission te Rotterdam geschonken, zeker voor meer dan 150 Gulden aan waarde. Menigen Zondag zal ik met uitdeelen nog kunnen voortgaan; moge de Heer het gelezene aan de harten van velen gezegend hebben, waar Hij verhinderde dat het woord gesproken werd. Des avonds zongen de soldaten verschillende liederen, maar meest van de aarde en aardsch. Ik liet door Hendrik vragen of zij geen psalm of gezang konden voorspelen op harmonica of viool. Het antwoord was ontkennend; men miste de muzijk. Heden morgen gaf ik aan een der muzijkmakers een psalm- en gezangboek present, op voorwaarde dat hij eenige liederen zou instudeeren. Hij beloofde het. Voorloopig gaf ik hem op ons gezang 12: „Den Hoogen God alleen zij eer" en gezang 50 der hervormden: „Halleluja! lofgezongen Jezus Christus onzen Heer." Onder de passagiers zag men alleen aan schoone boordjes, enz. dat het Zondag was. Ook onze Zondagsstemming ging door de slingeringen gansch te loor en maakte voor vernieuwde aanvallen van zeeziekte plaats. Is zeeziekte voor het ligchaam alleronaangenaamst, voor het geestelijk leven is het alsof het verdoovend werkt.

Donderdag morgen, 1 Oct.

Wederom zijn er bijkans drie dagen voorbijgegaan, sinds ik mij zette om u de teleurstelling van den Zondag te melden. Wij genieten gedurende de laatste dagen het meest heerlijke weêr. In den gordel van den noord-oost passaat gekomen, op 25° n.-breedte, gaan wij steeds voor den wind. De temperatuur heeft tusschen de 70 en 75°

Fahrenheit. Des avonds de meest prachtige zonsondergang, die alles als met goud en purper bestrooit, en daarna eene heldere, bijkans volle maan, die het goud in zacht zilver doet overgaan en zoo helder schijnt, dat men er zonder inspanning bij lezen kan; meer behoef ik u niet te beschrijven om u te overtuigen, dat onze reis gedurende de laatste dagen eene overheerlijke is. Hoe menig oogenblik zitten we zwijgende over de blaauwe golven naar den verren horizont te staren, terwijl het ons des avonds moeite kost, om het aangenaam zitten op de campagne te verwisselen met eene vrij harde ligging in eene vrij warme hut.

Wij leven in de hoop, dat gij van ons eenig berigt zult ontvangen. Maandag avond liepen wij een groot schip achterop en hielden een langdurig discours door middel van allerhande vlaggen. Het was een schip uit Hamburg met landverhuizers op reis naar Bahia in Braziliё. Het beloofde ons over New-York te zullen melden met de bijvoeging: „voorspoedig zeilende en alles wel aan boord."

Door den stuurman werd ik opmerkzaam gemaakt, dat er mogelijkheid bestond, wij eerstdaags een schip zouden ontmoeten, dus dat het tijd werd eenig schrijven gereed te maken. Gaarne heb ik hieraan gehoor gegeven en reeds eenig schrijven aan u, lieve Gemeente! ligt klaar, met een begeleidenden brief aan den heer Visser, die deze letteren wel zal willen doen drukken, om ze dan voor een ieder uwer verkrijgbaar te stellen, die er belang in stelt, iets van mij en de mijnen te vernemen.

Dingsdag avond hebben wij aan boord onze tweede vergadering van Noachs wijngaard gehouden. Door een der passagiers werd eene korte lezing gehouden over „scheiden en weêrzien." Deze lezing gaf aanleiding tot de volgende niet onbelangrijke vraag, of namelijk de troost door de

wetenschap dat anderen met ons dezelfde smarten deelen, een goede grond van troost is, of dat er altijd iets zondigs aan ten grondslag ligt? Naar mijn oordeel gevraagd, wees ik onze medepassagieren op het woord van Petrus: „weet dat hetzelfde lijden over al de broeders gaat, die in de wereld zijn.” Dat de gewisheid, dat wij niet alleen staan in den strijd des levens, of in de smarten dezer aarde, maar lotgenooten hebben, in onzen tegenwoordigen staat een grond van bemoediging bevat; dat gelijk vreugde die zaâm genoten wordt, verhoogde vreugde wordt, zoo daarentegen lijden, zaâm gedragen, iets van het drukkende verliest. Dezelfde lezing had ons gezegd dat vrienden na jaren lange scheiding soms elkaâr niet meer als vrienden kennen. Daartegen kwam een onzer op, meenende dat het woord „vriend,” veel te spoedig gebezigd werd, dat opregte vriendschap niet kon afgebroken worden. Ik nam de vrijheid in het midden te brengen, dat alleen die vriendschap, die gebouwd was op een en hetzelfde fundament op Jezus Christus, blijvend was, en dat wanneer van twee vrienden, een tot eene andere wereld- en levensbeschouwing kwam, een het ware leven vond in Christus, terwijl de ander buiten de gemeenschap des Heeren bleef leven, dit noodzakelijk eene klove tusschen de beide vrienden moest graven, hier een tijdelijke en nog te dempen klove, ginds in de eeuwigheid eene onoverkomelijke. Men poogde dit, ik meen te mogen zeggen vruchteloos, te weerleggen. Het geheele gesprek kenmerkte zich door een toon van minzaamheid en wederkeerige achting.

Een der andere heeren droeg een aardig gedicht voor, in Betuwsch dialect; ik meen een stukje van den heer Cremer, getiteld „Mike's beschouwing over rijkdom.” Weder een ander speelde op onze pianino, die in de salon is geplaatst; terwijl de dominé en zijne herstellende vrouw een

paar der schoone liederen zongen uit „de harpe Sions.” Mij werd ten slotte opgedragen eene prijsvraag uit te schrijven voor een onzer eerstvolgende bijeenkomsten. Ik koos tot stof: „is de emancipatie der vrouw, zooals ze in onze dagen door mevr. v. d. Chijs en anderen wordt voorgestaan, in overeenstemming met de ware roeping der vrouw?” Drie onzer hebben toegezegd, hierover een opstel te zullen leveren.

Op den dag van gisteren heb ik mijn arbeid onder de soldaten aangevangen, bestaande in ziekenbezoek en katechiseeren. Eenige der manschappen ondervinden de wrange vruchten van een ontuchtig leven en liggen afgezonderd in de afgeschoten ziekenboeg. Mogt de vloek der zonde in Gods hand een middel worden om hen te brengen aan de voeten van Jezus, die alleen allerlei kranken waarlijk geneest; hiertoe het middel te mogen zijn, verwaardige mij de Heer. Een zestiental heeft nog geene belijdenis des geloofs afgelegd; ik heb mij aangeboden, dagelijks een uur met hen mij bezig te houden. Met vreugde heb ik dit werk aangevangen, met aandacht zaten zij te luisteren; met een gebed ving ik aan, met een lied te zingen eindigden wij. Van alle kanten stonden anderen, ook sommigen van de matrozen, ook nu en dan de eerste stuurman te luisteren.

Ik gevoelde mij zeer verkwikt na die werkzaamheid en eindig voor heden mijn schrijven aan u. De klok slaat één en dit is het afgesproken uur waarop ik mij onder de soldaten ga nederzetten. De Heer zegene mijn arbeid onder hen en doe mij zielen winnen voor zijn gezegend koningrijk!

Zaturdag avond, 3 October.

Zaturdag avond! Vriendelijke en gezellige studeerkamer! met welk een weemoedige vreugde denk ik aan u terug

en hoe verlangend zie ik uit naar den tijd, dat ik wederom als weleer, in een eigen huis, bij het heilig woord des Heeren zal gezeten zijn om te overpeinzen, wat ik op den dag des Heeren der gemeente zal hebben te verkondigen. Nu, ik ben toch op den weg derwaarts, al is die weg een lange waterweg. Al mag ik dan aan den dag van morgen niet optreden voor mijne Haagsche gemeente, zoo de Heer ons gelegenheid geeft door het schip voor te groote slingering te bewaren, dan zal ik toch het werk eens Evangeliedienaars mogen doen in of eigenlijk op eene drijvende kerk. Schrijvende met u spreken, mag ik toch nog en wil ik gaarne voor ik mij ter ruste nederleg. Wij hebben heden groote warmte; de noord-oosten wind voert ons van uit Afrika's woestijn Sahara veel hitte toe, en zelfs de regen, die zoo even bij zware druppelen nederviel, was laauw en bragt weinig verfrissching aan.

Gedurende de laatste twee dagen is er weinig belangrijks voorgevallen. In den noord-oostpassaat ons bevindende zeilen wij met vrij sterken wind ferm vooruit. In het laatste etmaal van 24 uren liep het schip 60 mijlen of 75 uren, zoodat de kapitein regt in zijn schik was.

Vrijdag morgen zagen wij een medevaarder aan den horizont. Het was, als de Noach, een snelzeiler en eerst des namiddags ten vier ure hadden wij hem ingehaald. Toen wij hem ter zijde van ons hadden, begon een vrij uitvoerig vlaggengesprek, hetwelk ik u voor een enkele maal in zijn geheel zal mededeelen.

De Noach vraagt: „hoe is uw naam?”

Het antwoord luidde: „Ellen Lamp.”

Wij seinden onzen naam: „Noach II.”

Noach II: „van waar komt gij?”

Ellen: „van Londen.”

Noach II: „wij van Rotterdam.”

Ellen: „waar gaat gij henen?"

Noach II: „naar Batavia"

Ellen: „wij naar Costa Rika."

Noach II: „hoeveel dagen hebt gij reis? Noach II, „vijftien dagen."

Ellen: „dat is zeer buitengewoon, wij reeds 17 dagen."

Noach II: „welke is uwe lengte?"

Ellen: „26° 8 minuten."

Noach II: „wij 26° 10 minuten."

Ellen: „wanneer zijt gij Portland gepasseerd?"

Noach II: „18 Sept."

Ellen: „16 September."

Noach II: „wilt ge ons rapporteeren aan de Loyds?"

Ellen: „Met veel genoegen. Is alles wel?"

Noach II: „ja, alles wel."

Ellen: „welke passagiers hebt gij aan boord?"

Noach II: „troepen."

Ellen: „welke schepen hebt gij gepraaid?"

Noach II: „Washington van Chester."

Ellen: „op 23 Sept. heeft een brik ons aangezeild en onze scheg (het voorste deel van het schip, hetwelk het water snijdt) gebroken."

Noach II: „goede reis!"

Ellen: „goede reis!"

Gedurende dit discours was het schip reeds achter ons. De Hollandsche driekleur werd geheschen; drie malen op en neer getrokken. De gewone saluade werd door het hijschen der Engelsche vlag op het schip beantwoord. Het was waarlijk eene allermerkwaardigste ontmoeting of liever „voorbijzeiling", en die Engelschen moeten wel een weinig uit hun humeur geweest zijn, dat zij door een Hollander werden voorbijgestevend. Dit toch is voor de lieden aan gindsche zijde van het Kanaal niet alles. Wij waren el-

kander zoo digt ter zijde, dat wij duidelijk de menschen konden onderscheiden. De lieden op het Engelsche schip plaatsten zich allen op den voorsteven en wuifden ons toe met den hoed of muts in de hand. Onze soldaten bliezen een Wilhelmus; zongen uit volle borst een: „Wien Neerlands bloed" terwijl wij passagiers op de campagne staande, het wuiven der Engelschen met een driewerf luid hoera! beantwoordden. Heden, Zaturdag, was het schip des morgens nog aan den horizont te zien, des namiddags was er niets meer van te merken.

De arbeid onder de soldaten gaat thans geregeld zijn gang. Eenige inspanning kost mij het luide spreken in de open lucht gevoegd bij de warmte, maar ik mag toch hopen dat die arbeid niet ongezegend zal blijven. De aandacht is groot, en bemerk ik nu en dan, dat die begint te verflaauwen, dan is het vertellen van een der vele ontmoetingen uit mijn ambtsleven in uw midden, of uit mijn eigen leven voldoende om die aandacht aanstonds weêr te winnen. Het aantal toehoorders wordt telkens grooter; sommigen klimmen een eind op de touwen ladder, om mede te kunnen zien en te luisteren.

Gisteren sprak ik met hen over het gebod: „Eert uw vader en uwe moeder;" en toen ik zoo innig mogelijk tot hen gewaagde van dat wat wij aan onze moeder verschuldigd zijn, en poogde hen te verplaatsen in hun ouderlijk huis, met terugroeping in onze gedachtenis van de kinderjaren, barstte een der soldaten in tranen uit en bleef weenende met het hoofd in de hand gedurende het geheele uur, dat ik met hen bezig was. De herinnering aan eene moeder bragt over de wangen tranen, die welligt in geen jaren die wangen hadden bevochtigd. De Heer moge dat uur blijvend zegenen aan het hart van dien man. De herinnering aan die moeder kan immers in 's Heeren hand

het middel worden, om waar gedane zaken geen keer nemen en vervlogene jaren niet wederkomen, hem te doen verlangen naar een nieuw leven, dat gegeven wordt uit de wedergeboorte uit den H. Geest, zonder welke toch niemand het rijk Gods zal zien.

Gisteren avond hielden wij onze derde vergadering van Noachs wijngaard. Deze was niet zoo belangrijk als de beide vorige. Wij bepaalden ons bij het voordragen van enkele poëzie-stukken, waartoe ik in de voordragt van „het kerkportaal" van J. v. Beers, ook mijn aandeel leverde. Een der passagiers droeg voor: „hondentrouw" van Tollens. Wij konden niet nalaten dat gedicht als onnatuurlijk, vrij scherp te kritiseeren. Ik wenschte hem die het voordroeg toe: dat wanneer ooit zijn hart een ander hart meende gevonden te hebben, in welks bezit hij zich gelukkig zou gevoelen, het dan geen meisje mogt zijn dat zulke onmeisjesachtige eischen zou doen, en bijaldien zij ze deed, dat hij dan de kordaatheid mogt hebben om zulk eene nooit tot zijne echtgenoote te begeeren.

De dag van heden kenmerkte zich door een langdurig en zeer geanimeerd discours aan tafel en wel over het gebruik en misbruik van sterken drank, in verband met de afschaffingsvereeniging. Welke de gelegenheid was die tot dit gesprek mij aanleiding gaf, weet ik niet meer, maar blij en dankbaar was ik, dat zoodoende het uur van middagmalen niet onvruchtbaar voorbijging. Het gesprek duurde van half 5 tot 6 ure. Wel was het weer één tegen tien, welke tien voortdurend alle batterijen rigtten om den éénen het veld te doen ruimen, maar zoodra men ook deze zaak, de zaak der afschaffing van uit christelijk standpunt bespreekt, is men van de overwinning zeker, althans tegenover den eerlijken en opregten tegenstander.

Onze overigens zoo ferme en aardige officieren drinken des middags aan boord hun glas of glazen bitter, zonder zich echter ooit te buiten te gaan. De hoop, die ik door dit discours koesterde, was natuurlijk dat een of meer hunner tot nadenken zouden komen over eene gewoonte, die bovenal in het warme Indië zoo zeer nadeelig is. Aan het einde van ons dispuut, resumeerde ik kort mijne bewering, die hierop neerkwam: 1o. Het dagelijksch matig gebruik van sterken drank is schadelijk; 2o. Het is des christens roeping zijne vrijheid vrijwillig aan banden te leggen, om anderen die die vrijheid nog niet weten te gebruiken, tot die vrijheid op te voeren. Heerlijk kwam mij een onzer vorige gesprekken over onzen Heer en Heiland te stade. Toen toch hadden allen toegestemd dat Jezus de grootste man was, die ooit op aarde geleefd had, en dat zijn moraal de beste is. Op dien man, mij „den eengeboren Zoon Gods, ja God geopenbaard in het vleesch," beriep ik mij en herinnerde aan Jezus woord: „verloochen u zelven," wees er op, hoe Hij zelf hierin was voorgegaan en wel tot in den dood des kruises; dat het dus onze roeping was om in die zelfverloochening tot heil van anderen, dien man van Nazareth te volgen. Ik verzweeg dat tot zulk eene navolging niemand bekwaam is, tenzij dan dat hij eerst door het geloof in Christus een nieuw mensch is geworden. Immers wie maar opregt tracht om Jezus moraal te volgen zal wel met Paulus komen tot de belijdenis: ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen?" Een der officieren eindigde met te zeggen: „ik ben het volstrekt niet met onzen dominé eens, maar dat zeg ik uit ervaring van mijn 10jarig leven in Indië: niets is schadelijker dan onmatig gebruik van sterken drank, en niets verlaagt ons zoo zeer in het oog van Heiden en Mahomedaan dan wanneer ze ons dronken zien. „Welnu dan," was mijn laatste woord,

„laat ons dan zien wie onzer het 't verste brengen kan en zal, gij door matig meê te drinken, of ik door met woord en daad te toonen van alle sterke dranken een vijand te zijn en ze daarom onaangeroerd laat staan.„ Men stond op en ging naar boven; eerst toen allen waren verrezen, ging ook de afschaffer weg. Aardig was het te hooren, hoe boven op de campagne bij verschillende groepjes, het discours nog langen tijd en soms vrij heftig werd voortgezet. Een toch der tegenstanders was in een halven voorstander herschapen en deed nu alle moeite om mijne overtuiging tegenover de drinkers te verdedigen. Zelf mengde ik mij niet meer in het gesprek. Mij dunkt als mijn waarde vriend Baron van Lijnden de verdediging onzer zaak gehoord had, dat hij mij vriendelijk zou hebben aangezien en dat ook het bestuur van den Christelijken Broederkring zou hebben kunnen getuigen: „met geestelijke wapenen werd het u gegeven geestelijk te strijden.„ Ik kan mijnen Heer niet genoeg danken, dat ik thans doen kan, wat mij vroeger onmogelijk of o, zoo moeijelijk was! Weleer werd ik immer onder zulk een strijd warm, opgewonden, soms heftig en inwendig korrelig dat men wit zwart en zwart wit bleef noemen. Nu kan ik met het oog op dien Heer in alle kalmte, ja ook eenigermate uit drang der liefde tot den naaste getuigen van strijden voor den Heer, zonder mij boos te maken. Alles is immers genade. Wij zijn het niet die de oogen van een ander kunnen openen. 't Is de Heer, wiens mededoogen, blinden schenkt het liefderijkste licht.

Zondag, 4 Oct.

Terwijl gij u gereed maakt om uit den mond van dezen of genen trouwen leeraar het woord der prediking te hooren

in een stil en rustig namiddaguur, zit ik hier in eene minder geestelijke omgeving. De warmte is vrij drukkend, en trots die warmte van 80 à 90 graden, zitten enkele heeren uit den treure te quadrilleeren, drinkende ter verfrissching jenevergrog. Toch hebben wij heden morgen godsdienstoefening kunnen houden. Ten 9 ure ving ik aan. Wij zongen van gez. 12, hervormden bundel, het 1e vs. Ik sprak over Christus en die gekruist, die door zijn kruisdood in verband met geheel zijne verschijning ons verzoend heeft met God; dat het geloof in die verzoening ons tot de navolging van Christus beweegt. Mijne ijdelheid werd niet gestreeld. De meesten der passagiers bleven aan hunne lectuur. De soldaten echter luisterden met groote aandacht. Ik sprak ongeveer een uur lang, in de open lucht onder een heete keerkringszon, zoodat het zweet mij van alle kanten uit de poriën drupte. Ten slotte zongen wij: Amen, Jezus Christus, Amen, ja, Gij ziet in 't groot heelal, enz.

Wat het mij eene verkwikking was de blijde boodschap te mogen verkondigen! Welk een eigenaardigen gloed ontvingen woorden en gedachten, door de plaats waar wij ons bevonden! Een drijvende kerk op schuimende golven! Lieve gemeente! in het nagebed gedacht ik u en ons dierbaar Vaderland, ook onzen Koning en onze Koningin, en waarlijk die voorbede was meer dan vorm, meer dan gewoonte, maar kwam voort uit den grond des harten.

Na den middag werden verschillende geschriften verspreid: „gebedsverhooringen" en „allerlei," die met gretigheid werden aangenomen.

Maandag, 5 October.

Mijne knie heb ik tot schrijftafel, de campagne tot mijn schrijfvertrek, terwijl bij elke nieuwe indooping in den

inktkoker, mijn oog op de onmetelijk blaauwe zee staart. Wel is het gemakkelijker om beneden te schrijven, maar de warmte is daar gedurende deze dagen vrij sterk, zoodat men het er niet langer dan een half uur kan uithouden. De dag des Heeren werd door een treffende stem des Heeren besloten. Van 6 tot 10 ure had ik met vrouw en kinderen rustig boven gezeten. Wij hadden een gezelligen Zondagavond, spraken over den Haag, vertelden aan de kinderen uit onze jeugd, gebruikten een en ander van de versnaperingen door vrienden en vriendinnen ons aan boord bezorgd, terwijl een lange vertelling van vader, waarbij onder den vorm van geschiedenissen, het onderscheid tusschen een kind Gods en een kind der wereld, werd duidelijk gemaakt, den avond besloot. Naauw waren vrouw en kinderen in de kooi, of de maan ging achter dikke wolken schuil, de wind kwam heftig op, de zeilen werden gedeeltelijk geborgen, de bliksem begon te flikkeren, en zoo nabij sloegen een paar stralen neer dat alles rondom ons naar zwavel riekte. De zwaarste donderslagen rolden, en al spoedig viel er een warme regen en zoo geducht, dat een ledig bierglas binnen een half uur tot aan den rand vol was.

Mijn gang was heen en weêr van boven naar beneden; de kinderen sliepen gerust, mijne vrouw hield ik op de hoogte van alles. Wij hebben afgesproken, dat ik haar immer zeggen zou, juist zooals het was en niets haar zou verheelen. Gelukkig kon ik blijven zeggen: volstrekt geen bezwaar of gevaar, slechts een overtrekkende zware bui. Tot na 12 ure bleef ik op, en kon ter ruste gaan met de tijding, de weggeborgen zeilen zijn weêr in functie gesteld en de sterren knikken ons wêer vriendelijk toe. Een onwêer op zee, is imposant; 't is alles veel grootscher dan aan den wal; daarbij is het gevoel van afhankelijkheid sterker

en heeft ook de geloovige behoefte de belofte zijns Heeren telkens weer aan te grijpen: »er valt geen muschje dood ter aarde, zonder den wil des Vaders, en gij, o mensch, gaat de muschjes verre te boven.« Wel hem, die onder stormen en moeiten der levensreize blijmoedig of althans vrijmoedig stamelen kan: »Abba, lieve Vader!« Dan is het goed, want dan is het ook: »levend of stervend, ik ben des Heeren.«

Dingsdag, 6 October.

De dag van heden schonk ons stof te over tot dankbaarheid. Had de prachtige avond bij helder maanlicht, ons den vorigen dag tot laat op de campagne doen blijven, de warmte van hut en kooi deed mij des morgens weer vroegtijdig de frissche lucht opzoeken. In een zeer luchtig morgen-costuum boven gekomen, vond ik als naar gewoonte de matrozen bezig met het wasschen van het schip. Bij gemis nog steeds van een zoo noodige badkamer, bekroop mij groote lust dat eenige van die pussen zeewater in plaats van op het dek, op mijn rug mogten nederkomen. De lust werd ingewilligd en op mijn verzoek werden al spoedig eenige emmers zeewater boven mijn hoofd omgekeerd. 't Was een overheerlijk stortbad. De natte kleederen werden in de hut afgelegd en spoedig daarop zat ik weêr met een droog pak de heerlijke morgenlucht te genieten. »Wel, stuurman van Schelven! mijn brief is al sinds vier dagen klaar, maar waar blijft nu het schip dat hem mede zou nemen?« »Dominé! wij leven op hoop.« Zoo zamen wandelende roepen we eensklaps gelijktijdig: »een schip!« De kijker wordt gebruikt: »het is een tegenkomer.« De zee was effen, dus de gelegenheid om de sloep uit te laten schoon. Een, twee, drie en ik naar omlaag. »Een schip

komt ons tegen, brieven klaar maken!" zoo riep ik met luide stem de nog slapende of wakker liggende hutbewoners toe. Als de wind zoo gezwind verrees alles uit de bedstede. Ook onder de soldaten liep ik rond: "mannen! brieven klaar maken voor vader of moeder." Ik zette mij met de mijnen tot digt maken van onze letteren. De boot werd roeivaardig gemaakt. De stuurman liet er aardappelen, uijen, sigaren en kaas in brengen, tot een geschenk voor den kapitein, indien deze zich bereid verklaarde bij te brassen en onze brieven mede te nemen. Al spoedig was het Engelsche schip "Eena" ons ter zijde. Een onzer riep in de Engelsche taal: "Wilt gij brieven medenemen?" Eerst meenden wij dat hij antwoordde: "neen" maar op de herhaalde vraag werd geantwoord "ja." Wat ik gedaan had in het Kanaal toen ons de loods verliet deed ik ook nu. Ik nam een groot papier, liep alom rond, en verzamelde eerst van de passagiers twintig brieven, en daarna van de 150 manschappen niet minder dan 40 epistelen. Het deed mij regt goed, dat er ook onder de soldaten zoo velen waren, die gezorgd hadden eenig schrijven aan hunne betrekkingen gereed te hebben. Daar werd dan de sloep neergelaten, 3 matrozen, de 1e en 2e stuurman benevens een der passagiers daalden er in, en ziet daar vloog het ranke bootje, door de krachtvolle armen der zeelui voortgestuwd, over de onmetelijke zee. Na een kwartier roeijens bereikten zij het eenigzins afgedreven schip en keerden na een poosje toevens, behouden aan boord van Noach II terug. De Eena, vóór 80 dagen van Columbo op Ceylon vertrokken, zette zijne koers voort naar Londen, en wij vervolgden in de tegenovergestelde rigting onzen waterweg.

De Engelschman had hen zeer vriendelijk ontvangen, was met de aardappelen zeer in zijn schik en had ze in zijne kajuit laten bergen. Ten hoogste was hij verwonderd

over een pak brieven, die bij natelling bleken het getal van 60 te boven te gaan. Eene blijmoedige en dankbare stemming vervulde de meesten onzer, dat een onzer vurige wenschen zoo heerlijk vervuld was en dat onze dierbare betrekkingen, zoo de Heer de Eena in de veilige haven bragt, reeds in den aanvang van November tijding van ons konden ontvangen. Ja, wel heeft de Heer tot hiertoe alles naar wensch doen uitloopen. Ontveinzen behoef ik het echter niet, dat het juist was alsof de wonde, door de scheiding geslagen, weer op nieuw werd opengereten.

Al de passagiers zaten daarna gezellig in een kring en er ontstond een algemeen gesprek. Een der medereizigers, een oudgast, zeide: "och; al die banden van bloedverwantschap en vriendschap, spreken bijkans geheel niet meer als men een tijdlang in Indië geweest is." Met kalmen ernst verzette ik mij en hield vol dat iedere band blijft, indien ze namelijk geheiligd is door de gemeenschap des geloofs en des Heiligen Geestes. Indien gij zegt: "*men*" wordt in Indië gansch anders, dan vraag ik vriendelijk vooralsnog mij onder die "men," niet te willen medetellen. De dames vielen mij allen toe. Het gesprek liep verder over briefwisseling, nadat de oudgast gevraagd had wat men toch altijd weer schrijven zou. Ik deed uitkomen dat ik onder briefwisseling tusschen vrienden de omschrijving van het uitwendig leven de nevenszaak, maar de mededeeling van het inwendig leven met zijn strijd, vreugde en smart, de hoofdzaak noemde; dat de gemeenschap des geestes immer stof te over geeft tot degelijke briefwisseling enz. "Nu gaat onze dominé spreken over den geest," antwoordde de oudgast. Ik nam de vrijheid te antwoorden: "hoor eens, niet gespot met dingen, die ge niet kent en eerbied voor mijne overtuiging, indien we goede vrienden zullen blijven." "Nu, ik wilde ook alleen maar zeggen, dat ik van zulk

eene gemeenschap des geestes niets versta." — "En ik hoop opregtelijk dat er nog eens een tijd kome waarop gij zeggen zult: "nu begrijp ik wat mij toen een raadsel was." Hiermede liep ons discours af.

Gedurende den namiddag zat ik als naar gewoonte een uur onder de soldaten, sprak tot hen, bad en zong met hen naar hartenlust. Kort daarop word ik in de ziekenboeg geroepen bij een Duitscher, die zich krank gevoelde en zijn verlangen naar den missionar had te kennen gegeven. Daar lag dan een jongeling van 22 jaren, met een fijn gesneden gelaat, gedrukt door het heimwee zoo zeer, dat de scheepsdoctor voor zijn leven begon te vreezen. In het Duitsch sprak ik hem aan; dit reeds scheen hem goed te doen; ik liet hem het hart eens uitstorten, zonder veel daar tusschen in te spreken. Hij had mij veel te zeggen, maar wilde wachten tot den anderen dag, in de hoop dat hij dan een uurtje op dek zou mogen komen en wij op een afgezonderd plekje eens vertrouwelijk konden spreken. Ik deed met hem een kort gebed en bad den Heer, dat Hij die ontmoeting aan beider hart wilde zegenen.

Niettegenstaande de vrij sterke warmte, die in de salon zeker tusschen de 85 en 90° bereikt had, werd de vergadering van Noachs wijngaard van half 8 tot half 10 gehouden. Laauw water werd bij menig glas gedronken, maar scheen weer even spoedig door alle poriën des ligchaams naar buiten zich een weg te banen. Toch hadden wij eene onzer meest belangrijke vergaderingen. De prijsvraag zou beantwoord worden: "welke is de eigenlijke roeping der vrouw?" Als degeen die de prijsvraag had gesteld, was aan mij het eerste woord. Drie vragen trachtte ik te beantwoorden, namelijk: welke is de eigenlijke roeping der vrouw? Wat beoogt Mevr. v. d. Chijs met enkele of vele andere? In hoeverre is dat in overeenstem-

ming met wat, naar mijne overtuiging, de ware roeping is der vrouw?

Mij werd eene heerlijke gelegenheid geopend om aan te toonen, hoe aan de Christelijke kerk de eere niet kan onthouden worden, dat zij het geweest is, die de vrouw hersteld heeft in den rang die haar toekomt. Hierover was ik eenigzins uitvoerig. Na tot de conclusie gekomen te zijn, dat de vrouw geroepen is sieraad en kroon des huisgezins, en de ongehuwde meisjes bovenal dienaressen der gemeente te zijn, poogde ik aan te wijzen wat door Mevr. van der Chijs beoogd werd, namelijk de meer wetenschappelijke ontwikkeling van het meisje, om haar in staat te stellen op te treden tot het vervullen van maatschappelijke betrekkingen. Mij gaf het Evangelie van Jezus Christus het eenig ware geneesmiddel voor alle maatschappelijke kwalen. Jezus toch ging rond genezende allerlei kwalen en krankheden onder het volk.

In humanen toon werd nu oppositie gevoerd. Eén meende, dat de dominé de wereld te veel beschouwde zooals zij zijn moest, en hij haar meer betrachten moest gelijk ze is. Een ander was van oordeel, dat ik de meisjes niet alleen beschouwen moest als christinnen, maar ook als menschen; terwijl nog een derde onder meer zich liet ontvallen: „ja, als alle meisjes christinnen waren naar de opvatting van Ds. Schuurman, dan zou het wel niet noodig zijn te vragen, wat er in het belang van ongehuwde en onbemiddelde meisjes uit den fatsoenlijken stand gedaan moest worden.” Dat er meer dan het genoemde door de anderen en mede door mij over dit gewigtig onderwerp gesproken werd, spreekt wel van zelf. Aan den eersten antwoordde ik: „ja, ik beschouw de wereld zoo als ze zijn moet, omdat ik het onfeilbaar geneesmiddel aan de hand doe, waardoor zij zoo worden kan, namelijk

den Christus der schriften.” Den anderen meende ik te mogen zeggen, dat het onderscheid tusschen mensch en christen door mij niet kon worden aangenomen. Christus, Gods zoon, was mij ook de eenige waarachtige mensch, en dus alleen de christen is op weg mensch te worden.

Ten half 10 ure zochten wij op de campagne nog eenige verademing voor al de hitte, die wij beneden hadden doorgestaan.

Woensdag, 7 October.

Zoo zat ik dan heden een geruimen tijd aan den voorsteven van ons schip, van alle anderen afgezonderd, met den kranken Duitschen soldaat te spreken. Achter dezen soldaat schuilde een student in de theologie, die te Bazel, Genève en Lausanne had gestudeerd en tot een der aanzienlijkste familiën der stad B. behoorde. Zijn vader had daar een der eerste betrekkingen in het civile bekleed, maar had zich vóór 2 jaren in 14 dagen tijds, niet alleen totaal arm gespeeld aan de speeltafel te Baden-Baden, maar na eerst zijn gansche vermogen verloren te hebben, ook nog gelden der stad B., onder hem berustende, aan de speelbank gelaten. Zijne vrouw en kinderen wisten hiervan niets, totdat hun vader, wedergekeerd van zijne reis, door politiebeambten werd gevangen genomen en tot anderhalf jaar gevangenisstraf was veroordeeld geworden. „Wat mijne moeder en wij kinderen sinds dien tijd geleden hebben, kan ik u niet schetsen”, zeide hij. „Van rijkdom eensklaps tot armoede te vervallen; van eer en aanzien plotseling tot de diepste vernedering vernederd te worden, en van elk te moeten hooren: ziet, dat is een der zonen van dien regeringsraad, die gestolen heeft, en nu zit, dat is zwaarder te dragen dan gij beseffen kunt.”

„Ik kon mijne studiën niet voortzetten, alle pogingen leden schipbreuk. Eindelijk heb ik gedacht: hin weg, über Berg und Thal, und über das weite, weite Meer. Ik ben naar Holland gegaan, heb het handgeld aan mijne moeder gezonden en nu bevind ik mij in eene omgeving, die mij den grootsten strijd kost."

Met welk eene deelneming zijn smartelijk verhaal werd aangehoord, kunt gij gereedelijk beseffen. Ik dankte hem voor zijn vertrouwen, beloofde hem mijne hulp waar ik kon, en wel vooreerst in het aanleeren van de Nederduitsche taal, waarmede ik morgen hoop aan te vangen; ik wees hem op de wonderbare wegen Gods, die zoo vaak langs lijdens- en kruiswegen ons doet zoeken en vinden, hetgeen langs een effen weg welligt ons deel nimmer zou geworden zijn, namelijk den vrede Gods in Christus. Wij doorwandelden in gedachte zamen Zwitserland. Wat deed het hem goed dat ik zijn heerlijk vaderland, het land der bergen, een weinig kende, dat ik hem zeggen kon, een jaar geleden, was ik in Bazel en Geneve, in Bern en Lausanne. Zijn theologisch standpunt schijnt mij toe dat der conservatieven te zijn. Als de beste vrienden scheidden wij, met de belofte dat ik morgen wederom een uur bij hem hoopte te komen, om onze les in de Nederduitsche taal te beginnen.

Donderdag, 8 October.

Nog altijd moet ik schrijven: „mijne vrouw is van de zeeziekte nog niet volkomen hersteld en elken dag waarop de wind maar een weinig zich verheft, voelt zij zich ook weêr minder wel." Wij vorderen gedurende de laatste dagen zeer weinig, ons bevindende ter plaatse, waar equatoriale windstilte heerscht. Die windstilte gevoegd bij een bijkans

loodregten stand der zon, geeft ons natuurlijk veel, zeer veel warmte, maar op de ruime zee, onder een zeildoeken zonnetent gezeten, kan men nog al wat hitte verduren. Mijn eerste taalles werd heden gegeven en het deed mij regt veel genoegen, te mogen bemerken hoe zeer het den zwaarmoedigen jongeling verkwikte, weêr eens te kunnen spreken over philosofie en theologie en over al datgene wat elk beschaafd man belang inboezemt. Zijne gezondheid is werkelijk veel beter. Ik hoop dat hij op Batavia of Weltevreden in garnizoen kan komen, waar ik hem natuurlijk den toegang tot mijne eventuele woning heb aangeboden.

Aan de trappen, die ons van den voorsteven naar het dek bragten, zat een ander soldaat en vroeg mij of ik ook tijd had hem een uurtje te woord te staan. Natuurlijk werd aanstonds aan dat verlangen voldaan en wederom zat ik, of liever lag ik, daar het schip zoo stootte, op den voorsteven als in eene biechtkamer aandachtig te luisteren naar eene schuldbelijdenis van een ander, die R. Catholiek was. Als om mij gunstig te stemmen, verzekerde hij dat hij gaarne protestant wilde worden. Toen ik daarop aanvoerde, dat ik dit alleen kon toestaan indien hij mij degelijke gronden hiertoe kon aanvoeren en ook al bleef hij R. C. even gaarne hem zou aanhooren en behulpzaam zijn, toen begon het eigenlijk verhaal. Een verhaal helaas! zooals er telkens weêr vernomen kunnen worden. Kennis aan een meisje, ongeoorloofde gemeenschap die haar over eenige maanden moeder zal doen worden, terwijl hare ouders er nog niets van wisten, was in het kort de hoofdinhoud van zijne mededeeling. Ik vroeg hem: waartoe deelt gij mij dit mede? Het antwoord luidde: „Gij kunt mij helpen, ik ben onrustig, dag en nacht peins ik over het gebeurde. Ik zoek afleiding onder mijne kameraden, maar vind die niet; ik bespeel mijne viool,

maar het troost mij niet. Ik kan zelfs niet lezen of iets leeren, altijd weêr komt mij voor de gedachte wat ik heb gedaan.

Ik smeekte hem die onrust niet weg te redeneeren, de smart niet te verbannen door snarenspel, maar die onrust te laten werken, totdat ze droefheid werd over de zonde zelve, droefheid naar God, die alleen eene onberouwelijke bekeering tot zaligheid werkt, Ook gaf ik hem eenige praktische wenken, hoe hij handelen moest met het meisje dat hij had ongelukkig gemaakt, zoodra hij hiertoe in de gelegenheid zou zijn.

Vrijdag, 9 October.

Zoo ondervinden wij dan nog steeds, dat wij ons onder de equatoriale windstilte bevinden en vorderen zoo weinig, dat ik het bijkans op eene reiskaart, die ik geteekend heb, niet kan aanteekenen. De warmte stijgt voort tot 90°, en eene overstorting met water is des morgens ten 7 ure in eene soort van tent, die op de campagne wordt opgeslagen, zeer verkwikkend. Tot lectuur nam ik heden een Engelsch werkje van O. G. Heldring, getiteld: „het volgen eener Christelijke staatkunde in Britsch-Indie.” Het boekske bevatte voor mij vele nuttige wenken, vooral de aan het slot gegevene regelen, die een evangeliedienaar ten opzigte van politieke vraagstukken heeft in acht te nemen. Ik hoop niet te vergeefs gelezen te hebben wat op pag. 49 staat gedrukt: „Zoekt zooveel mogelijk te vermijden, ook in de „tijden van de grootste opgewektheid, dat gij u laat mede- „slepen in den draaikolk van staatkundige discussiën, „want dit zal slechts eene droevige vertraging of stoornis „van uwe meer heilige pligten ten gevolge hebben. Veel „kostbare tijd gaat in deze discussiën noodzakelijk verlo-

„ren; veel edele tijd, die aan het winnen van zielen voor „Christus en aan eene zaaijing voor den dag van eeuwige „vreugde had kunnen besteed worden. Zelfs de zamen„komsten, die gij met uwe ambtsbroeders over zulke „onderwerpen houdt, zullen veel minder van dienst zijn „voor uwe zielen, dan wanneer gij den tijd voor zulke „bijeenkomsten geheel en al besteed aan geestelijke dingen. „Ook zoudt gij zoodoende gemakkelijk en onvoorziens in „nog veel nutteloozer verbindingen kunnen gewikkeld wor„den, met wereldlingen, die de medewerking van een „geestelijke tot het bereiken van een aardsch, wereldsch „doel gaarne zoeken, ofschoon zij over zijne godsdienst „verachtelijk de schouders ophalen.„

Wij hadden heden avond eene langdurige, maar niet langwijlige vergadering van Noachs wijngaard. Van half acht tot elf uur bleven wij disputerende onder het gekletter van een verschrikkelijken regen. De kwestie der emancipatie van de vrouw, was andermaal aan de orde. Veel goeds, maar veel dwaasheden ook werden er vernomen. Over het algemeen werden wij het hieromtrent eens, dat het wenschelijk ware, dat de verhouding tusschen jongelingen en meisjes, minder gedwongen, meer vrij mogt worden en mede, dat er bronnen dienden te worden opgezocht, waardoor het meisje, indien noodig, in haar eigen onderhoud zou kunnen voorzien. Een mijner op godsdienstig gebied meest sterk geprononceerde tegenstanders vroeg ten slotte aan den voorzitter het woord. Dat woord rigtte hij tot den leeraar om hem hartelijk dank te zeggen, dat hij én die prijsvraag gesteld had én voor de wijze, waarop hij zijne beschouwing uiteengezet en verdedigd had. Tot mijne groote blijdschap werd voor eene der volgende vergaderingen door den voorzitter eene andere niet minder gewigtige vraag gesteld: is de afschaffing van sterken

drank bevorderlijk aan het maatschappelijk belang? Benieuwd ben ik of en op welke gronden iemand dit zou durven ontkennen, en gord mij met vreugde tot dezen nieuwen strijd aan.

Aan discours ontbreekt het ons niet en willens of onwillens moet ik er mij telkens inmengen Regtstreeks of zijdelings attakeert men gedurig mijne overtuiging, maar meestal wordt het gedaan op eene wijze, die duidelijk genoeg te kennen geeft dat men mij niet ongaarne mijne christelijke overtuiging hoort uiteen zetten. Het slot onzer vergadering was gewijd aan een dispuut naar aanleiding van eene improvisatie over het onderwerp: „wat is ware moed?" Hij, die de improvisatie hield, had onder anderen gezegd: „er behoort moed toe om voor zijne geloofsovertuiging uit te komen, wanneer men weet dat het rond uitspreken dier overtuiging op smaad en spot of vervolging komt te staan." Als een staaltje dat er ook wel eens zeer dwaze dingen gezegd werden, moet ik melden dat een der passagiers beweerde, dat hiertoe volstrekt geen moed behoorde, en dat er althans veel meer moed toe vereischt werd om zijne innige overtuiging te veranderen naar de opinie der menigte. Ik kon mijne ooren niet gelooven, vroeg de herhaling dier woorden en toen ik ze andermaal vernam, zeide ik: „uwe bewering acht ik beneden kritiek." De ander wilde volhouden; toen vroeg ik of nog iemand die meening was toegedaan; doch tot eer der andere medereizigers mag ik vermelden, dat allen mij toestemden dat zulk eene stelling te dwaas was om wederlegd te worden. Ik vreesde voor minder aangename gevolgen van dit dispuut en zeide dus ten 12 ure voor ik ter ruste ging: „Waarde heer, ik moet u eerst nog eene hand geven en u zeggen, dat gij veel beter zijt dan uw uitgesproken stelsel, welk stelsel ik blijf noemen „beneden kritiek.""

Zaturdag, 10 October.

Het is of de windstilte ook zekere stilte onder de passagiers veroorzaakt. De dag van heden leverde ten minste weinig belangrijks op. Tot tijdverdrijf oefende een der heeren zich in het schieten en koos tot doelwit de malekieten die achter het schip vliegen; deze malekieten zijn een soort van zeezwaluwen; zij gaan bepaald op het water staan, om dan weg te pikken wat ze eetbaars vinden. Nimmer zag ik ze zwemmen, maar altoos vliegende. Een dezer onschuldige vogelkens werd door een kogeltje getroffen en dreef daar dood en bloedend op het water. Eene zwerm zwaluwen fladderde rondom den gedooden makker, als om deelname te betuigen in zijn droevig lot. Ik gaf mijne spijt te kennen, dat hij zulk een vogeltje gansch doelloos had doodgeschoten. Hieruit ontwikkelde zich een druk discours tusschen de passagiers. Terwijl ik bleef volhouden dat hij hierin gezondigd had en dat door ons menschen alleen die dieren gedood mogen worden, welker dood ons nuttig of welker leven ons schadelijk is, kreeg ik weer velen tegen mij. Maar och! wat is het moeijelijk spreken met dezulken, die met de zonde niet rekenen. Meer dan ooit te voren besef ik dat het Evangelie onzes Heeren den sleutel geeft ter oplossing van alle raadsels, maar meer dan immer verblijd ik mij tevens, dat ik veertien jaren ambtsleven achter mij heb. Wat moet het moeijelijk zijn voor een die als proponent naar Indië gaat, om getrouw te blijven in de belijdenis van zijnen Heer. Hoe wel wij als passagiers ook onder elkander zijn, meer dan ooit verlang ik naar de gemeenschap der broederen, en zoo de Heer ons veilig op Java zal hebben gebragt en wij een der christelijke vrienden ontmoeten, dan zal gewis een der eerste vragen zijn: „Komt laat ons zamen

de knieën buigen en in den gebede de gemeenschap sterken en bevestigen met onzen Heiland." In de hoop morgen wederom het Evangelie te mogen verkondigen, ga ik mij ter ruste leggen, na eerst onder velen ook u, geliefde gemeente! in den gebede te hebben opgedragen aan Hem, onder Wiens vleugelen wij te zamen veilig geborgen zijn. De scheurkalender in mijne hut hangende, heeft heden tot tekst: "Vreest niet, want Ik ben met u." Heerlijke belofte! Ik geloof Heer, kom mijn ongeloof te hulp!

Zondag avond, 11 October.

"Een schip aan lij!" Zoo klonk het gisteren avond juist toen ik mij ontkleed had om ter ruste te gaan. In de salon zat nog alles te kaarten, terwijl de kapitein in het schaakspel verdiept was. Eensklaps was alles boven; ijlings trok ook ik mijn jas over mijn nachtkostuum en zagen wij een groot schip, naar alle waarschijnlijkheid een oorlogschip. Het liep juist voor den wind en ging ons digter dan eene scheepslengte voorbij. De kapitein was woedend over het niet uithalen van den tegenkomer, wiens lichten mede niet in orde waren. Zoo hadden wij dan plotseling in groot gevaar verkeerd, hetwelk nogtans gelukkig was afgekeerd. Hoe weinig had het gescheeld of wij waren in den grond geboord. "Vreest niet, want Ik ben met u." Weinig had ik vermoed, dat de waarheid dezer vertroostende woorden, zoo spoedig zou bewaarheid geworden zijn. In de hut werden de knieën gebogen om voor die uitredding te danken. Wat hangt aan boord van een schip toch veel af van de naauwlettendheid der matrozen en stuurlieden; maar toch, hoe moet men voortdurend in vreeze zijn, indien men niet staat in het kinderlijk geloof,

dat de Heer nooit slaapt noch sluimert, maar waakt over al zijne menschenkinderen.

In eene Zondagsstemming ontwaakte ik en bereidde mij tot de predikdienst, die ten 9 ure zou aanvangen. Het aantal manschappen was talrijker dan den vorigen Zondag, ook de matrozen en stuurlieden stonden onder de hoorders, terwijl mede de drie officieren zich tot luisteren bij ons voegden. De Heer gaf mij met vrijmoedigheid en zoo eenvoudig mogelijk te getuigen over de groote vraag: „Wat moet ik doen om zalig te worden?” Met veel belangstelling werd de Evangelieverkondiging aangehoord en welluidender dan ten vorigen Zondag klonken onze liederen. Wij zongen den psalm: „Hoe lieflijk, hoe vol heilgenot” enz., daarna het gezang: „Heugelijke tijding, bron van hartverblijding,” en ten slotte den lievelingspsalm der gemeente: „Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort.”

Tot mijne groote vreugde had ik den vorigen dag vernomen, dat, terwijl bij het aan boord komen slechts één der soldaten siroop voor drank had gevraagd, nu bij het ingaan der tweede maand niet minder dan 27 voor den jenever hadden bedankt. Vóór ik den zegen uitsprak, deelde ik hun mijne dankbare blijdschap hierover mede en inviteerde hen om ten 3 ure wederom zamen te komen, om hun een paar treffende geschiedenissen te verhalen. Als aan de vorige Zondagen kon ik hen voorzien van goede geschriften. Eene omwandeling met de vraag: „Wie wil lezen, wie wil lezen?” was genoeg om alle geschriften af te geven. Duitschers vroegen: „Duitsche gefälligst;” gelukkig dat ik ze helpen kon met onderhoudende geschriften van het Bazeler Missions Verein. Twee françosen riepen: „Ah! si monsieur le pasteur aurait aussi quelque chose pour nous Français!” Heerlijk dat ik ook dezen

helpen kon: dank zij den kostelijken voorraad van Rotterdamsche vrienden ontvangen. Ja het is mij behoefte hier openlijk broeder Retemeijer dank te zeggen voor alles, wat ik in die laatste dagen in Rotterdam door hem genoten en van hem ter uitbreiding van het Godsrijk ontvangen heb. Ik meen hem te mogen verzekeren, dat er op de lezing dier geschriften een zegen rust, en dat bijkans elk der soldaten thans in het bezit is van een bijbel in zijne eigene taal.

Ten 3 ure was ik op de bepaalde plaats. Zeer velen zaten reeds in gespannen verwachting. Al mijn best spande ik in om hen door het vertellen van belangrijke verhalen, mede uit mijne eigene Haagsche gemeente, aangenaam bezig te houden. Na afloop werden er sigaren aan hen uitgereikt. Ik dacht, dat kan de zoete koek zijn om welken bij eene volgende gelegenheid welligt nog meerderen komen luisteren.

Maandag, 12 October.

Voor menig ander leverde deze dag weinig belangrijks op, maar schonk nogtans aan mij reden van groote dankbaarheid. Bij monde van mijn Zwitserschen soldaat-theoloog, hebben de Duitschers mij gevraagd, dat ik hun een paar malen 's weeks in hunne taal eene Bibelstunde houden zou. Natuurlijk werd dit verzoek met graagte ingewilligd. Daar ik echter bemerkt heb, dat het spreken in de open lucht, vaak tegen den wind in en op bruisende golven, mijne keel aandoet, zoodat ik immer aan gevoeligheid in de keel lijdende ben, heb ik hun gezegd dat ik nog eenige dagen wachten moest, voordat ik aan hun verzoek zou kunnen voldoen.

Dingsdag, 13 October.

Heden avond hadden wij van half acht tot half elf ure wederom onze niet onbelangrijke bijeenkomst van „Noachs wijngaard". Ik had op mij genomen de zaak der afschaffing van sterken drank te verdedigen, en het grootste gedeelte van den dag besteed aan het stellen eener zoo degelijk mogelijke toespraak. Hartelijk verlangde ik er naar aan boord van Noach II, op eene vergadering van „Noach's wijngaard" voor de zaak der afschaffing eene lans te breken. Eene kleine teleurstelling echter wachtte onze vergadering. Hij, die zich bereid verklaard had deze zaak aan te vallen, verklaarde dat hij zijne gedachten nog niet had kunnen verzamelen. De voorzitter, een der officieren, wist nogtans zulk eene leiding aan ons zamenzijn te geven dat wij, ook zonder bepaalde prijsvraag, aangenaam bij elkander bleven. Een onzer moest eene omschrijving geven van de woorden: „fraai, schoon, klassiek, onvergetelijk en gewijd" en deze woorden toepassen op een voorwerp. Hij wist zich goed van zijne taak te kwijten door te kiezen eene schilderij in de hoofdkerk van Antwerpen, voorstellende: de Christus hangende aan het kruis, geschilderd door van Dijk. Over de beteekenis van klassiek volgde eene lange discussie. Weer een ander moest spreken over: „eerzucht en heerschzucht." Mij dacht deze was in zijne uiteenzetting minder gelukkig, noemende het eerste eene deugd en het tweede eene ondeugd. Ik meende dit met alle kracht te moeten bestrijden, indien men althans aan onze taal regt liet wedervaren. Mij werd opgedragen te spreken over het onderscheid tusschen vriendschap en liefde. In het kort kwam mijn antwoord hierop neder: vriendschap is immer iets wederkeerigs, en ontstaat eerst nadat men van de

sympathie van een ander is overtuigd geworden. Liefde is oneindig meer. Liefde is iets goddelijks. Liefde is het geven van zich zelven, zonder te vragen wat men er voor terug ontvangt. God alleen is de liefde; in de liefde van de ouders tot de kinderen zien wij hiervan eene flaauwe afschaduwing. De meerderheid was het geheel met mij eens. Een materialist onder ons, wist niet zoo zeker of er wel een God was, en dan was het nog twijfelachtig of die God wel liefde was; ook liefde was iets zelfzuchtigs. Den materialist geef ik geen antwoord; het is mij onmogelijk met zulk een in gezelschap te disputeeren. Ook in zwijgen ligt soms meer kracht dan in spreken. Hij bleef in zijne tegenwerping dan ook gansch alleen staan.

Donderdag, 15 October.

Met schaamte moet ik belijden dat ik gedurende de laatste dagen aan oude luiheid ga toegeven. Immers in plaats van zooals in den eersten tijd om 6 ure op te staan, is het reeds half 8 geworden; ik zou haast denken dat de zeelucht slaapwekkend is. Na mij met spoed te hebben aangekleed, is de gewone plek op de campagne, met *het* Boek en daarna met een ander werk. Indien gij mij nu wederzaagt, zoudt gij zeker vreemd opzien. Welligt zoudt gij vinden dat ik meer op een krijgsman geleek dan op een dominé. Gedurende de schommelende reis toch is er nog geen scheermes op mijn gelaat geweest. De gevolgen van dien kunt gij u ligtelijk voorstellen; 't is van buiten zwart al wat gij aan mij ziet. Mijne lieve vrouw moest ook weer heden morgen aan Neptunus offeren. Ik vreeze dat zij min of meer zeeziek zal blijven gedurende de geheele reis. Dat dit ons en haar vooral eene teleurstelling is, behoef ik niet te verzekeren aan een

iegelijk, die bij ervaring weet wat zeeziekte is. Onder de geschriften die ik gedurende de laatste dagen las behoort: „Indische heeren en dames, van Dr. J. v. d. Brink.” Daar ik in Indië evenmin als in Nederland aan hombretafel denk te gaan plaats nemen, en ook niet aan bals denk deel te nemen, schonk de lezing mij niet het nut, dat ik er mij van had voorgesteld. Is mij daarenboven eene bemerking veroorloofd, dan zou ik meenen dat de Hollandsche dames wat te zeer op den voorgrond en in een te gunstig daglicht geplaatst worden en de Indische of half-Indische een weinig al te donker worden afgeteekend. Gisteren las ik een werkje door Prof. Em. Naville geschreven, door Dr. Basting vertaald, door Mevr. Bosboom met een voorwoord aanbevolen, getiteld: „Henri Sarassin.” ’t Heeft mij weinig voldaan. De levensbeschrijving van dien jongeling heeft zeker groote waarde voor zijne bloedverwanten, maar niet genoeg belangrijks voor anderen om de uitgave voor het publiek te regtvaardigen. In de oorspronkelijke taal is het dan ook in den handel niet verkrijgbaar. Eenmaal aan het publiek ter lezing gegeven, had men ook meer détails moeten geven, die men kieschheidshalve heeft achterwege gelaten. Ik deed mij de vraag: welk nut kan dit boekske doen bij jongelieden uit de hoogere standen, in wier belang voornamelijk het schijnt uitgegeven? Op die vraag kan ik geen duidelijk antwoord vinden.

Heden middag speelden de soldaten comedie, tot groote vreugde van de kinderen. Hoe groote menschen lust hebben om naar die vertooningen een uur en langer te blijven staan kijken, is mij een raadsel. Nu ja, zegt gij, men is aan boord, men weet soms niet, wat te doen, men verveelt zich, dus al wat maar bezig houdt is welkom. Maar waarom heeft men dan des Zondags geen lust om

voor tijdverdrijf naar de prediking des Evangelies te luisteren en zamen te zingen en te bidden? Het comediespelen vindt men aardig, zou men de evangelie-verkondiging ook vervelend vinden omdat Gods woord altijd iets te zeggen heeft tot het geweten, hetwelk men liever niet hoort?

Het is thans vier ure. De tafel wordt gedekt, er schijnt meer dan gewoonlijk te worden opgedischt. Van af de plek waar ik zit te schrijven kon ik juist zien in de openstaande hut van den kapitein en bemerk daar eenige flesschen champagnewijn. Waarom deze feestelijkheid? Wij zijn zoo even de linie gepasseerd!! Gewigtige dag. Er gaat veel in mij om. Wat zal ik met de mijnen op het zuidelijk halfrond der aarde ondervinden? Zal ik waarlijk tot een zegen kunnen zijn en zal de Heer mij en mijn huis met lust tot den arbeid, met gezondheid des ligchaams, met alle goeds blijven zegenen? Zal de wensch van den vriendelijken eersten stuurman verwezentlijkt worden: "dominé, ik hoop hartelijk, dat gij met de uwen na jaren van gezegenden arbeid, op het noordelijk halfrond zult mogen wederkeeren en uwe gemeente en zeer velen uwer betrekkingen zult mogen wederzien." Een warme handdruk was mijn antwoord. Die vriendelijke stuurman, die Vrijdag avond 12 Sept. mede te Rotterdam in de bidstond was, begrijpt er iets van wat ons het scheiden heeft gekost. Met hem kan ik spreken over het ééne noodige.

De Heer weet het, welke toekomst wij tegengaan. Mogt mij dit tén allen tijde volkomen genoeg zijn, en dat mijne hand doe wat ze vinden zal te doen, met ijver. Genadig God! vergeef mij mijne ontrouw, waaraan ik op het noordelijk halfrond zoo dikwerf mij heb schuldig gemaakt en laat door uwe genade het zuidelijk deel mij trouwer doen zijn in de vervulling van mijn heerlijk, maar nu vooral zoo moeijelijk ambt.

Het ligt niet aan noord of zuid, maar „Wie mehr Gebet, wie mehr Sieg.” Aan het dessert, liet de kapitein glazen ronddeelen en even daarop knalde de kurk van de champagneflesch. Hij nam een glas op en repliceerde op het zuidelijk halfrond op de toast, door Ds. Schuurman op het noorder halfrond te Brouwershaven hem toegebragt; hij hoopte dat onze reis even voorspoedig zou zijn als tot hiertoe, en dat de goede harmonie onder de passagiers mogt bewaard blijven. Verschillende dronken werden aan verschillenden toegebragt. De vaderlandsche vrienden werden niet vergeten. Wij hadden wel een uur langer getafeld dan gewoonlijk. De gewone aardigheden, die anders aan boord bij het passeeren der linie plaats vinden, bleven achterwege, uit vrees dat er onder de soldaten welligt onaangenaamheden zouden ontstaan. Ik gaf echter mijne spijt te kennen, dat hierdoor onze wakkere Janmaats van een extra duitje verstoken zouden blijven, en stelde voor dat ook zonder de gebruikelijke Neptunusfeesten de gelden mogten worden bijeengebragt. Even daarna verscheen de bootsman in gedaante van Neptunus tot groote vreugde der kinderen. Aan de baren of nieuwelingen werden de gewone wetten en reglementen voorgelezen, waarmede de geheele overigens vrij flaauwe aardigheid afliep. De lijst ter inteekening ging daarna rond en allen gaven wij onze gift.

Zaturdag, 17 October.

De kapitein is in zijn schik. Wij vorderen de laatste twee dagen meer dan in de geheele vorige week. In het voorlaatste etmaal liepen wij 56 mijlen en heden wel iets minder, maar toch eindelijk nog meer omdat wij meer koers konden houden. De morgenuren werden besteed aan

de lezing van een gedeelte uit Naville's werk »le Père céleste.« Het is een werk waardig niet slechts gelezen maar herlezen te worden, Hoe heerlijk toch wanneer de gaven des verstands en des geestes in de dienst van het rijk des lichts worden besteed. Gedurende den middag zat ik onder de soldaten, met hen sprekende over het »bidden.« Het aantal toehoorders was weder zeer aangegroeid. Hierdoor werd ik genoodzaakt mijne stem meer uit te zetten en gevoelde later pijn in de keel. Ik merk dat ik moet oppassen met dat spreken in de open lucht. Is het prediken in de Maarsberger- of Middagter-wouden eenigzins vermoeijend, het spreken aan boord van een schip bij het bruisen der golven is nog veel zwaarder. Welligt ben ik genoodzaakt een paar dagen te laten voorbijgaan zonder spreken, opdat ik mijne stem niet voor langen tijd bederve.

Gisteren avond hadden wij dan weder onze vergadering van Noachs wijngaard. Zij zou gewijd zijn aan de zaak der afschaffing van sterken drank. Eene afschaffingsvergadering aan boord van Noach II!! Mijn opstel was uitgedijd tot 16 pag's druk. Met belangstelling werd het aangehoord. Met opzet had ik mij op maatschappelijk en medisch terrein bewogen, en sprak eerst aan het slot zoo krachtig mogelijk over de roeping van den mensch als christen tegenover de volkszonde. De volgende tien stellingen werden door mij uiteengezet, door voorbeelden verduidelijkt en tegen de te maken bedenkingen reeds vooraf verdedigd.

1. Het misbruik van den sterken drank is een der hoofdkwalen, die aan ons volksgeluk knaagt.
2. Dagelijksch, zelfs matig gebruik van den sterken drank is nadeelig voor het ligchaam.
3. Dagelijksch matig gebruik voert zoo ligt tot misbruik door den prikkel, die in den drank gelegen is.

4. Indien er geen sterke drank gedronken werd, zou ons vaderland eene ongekende ontwikkeling tegengaan.
5. Voor het volk is afschaffing, aanschaffing.
6. De mensch is geroepen tot het heil van zijn naaste mede te werken.
7. De Vereeniging tot afschaffing van sterken drank bedoelt niets anders, dan maatschappelijk en eeuwig geluk van den medemensch te bevorderen.
8. Ik kan op geene meer duidelijke wijze openbaren een vijand van drankgebruik en misbruik te zijn, dan door dien zelf niet te drinken en hem niet aan anderen te schenken.
9. Het onderteekenen der afschaffingsformule is geenszins in strijd met de ware vrijheid.
10. Wie van de waarheid dezer stellingen eigenlijk overtuigd is, maar niet overtuigd wil zijn, handelt in strijd met zijn geweten, is niet vrij maar gebonden, brengt de groote les niet in toepassing: heb God lief bovenal en uw naaste als u zelven.

Een oogenblik van stilzwijgendheid volgde, nadat ik eindigde met de gewone formule: „ik heb gezegd.” De voorzitter verzocht den Heer N. N. zijn beloofd tegenschrift te leveren. De luitenant deed het, maar ik durf zeggen, dat het mij onmogelijk zou zijn om met zulke argumenten eene zaak, die ik niet ben toegedaan, te gaan bestrijden. De bewering van ZEd. Gestr. kwam hierop neder: „het is goed dronkaards te bekeeren, maar de matige drinkers moet men met rust laten. Er kon toch even goed een genootschap worden opgerigt tot afschaffing van koek, want misbruik van koek was ook nadeelig.” Ik wees terug op mijne tweede thesis en wat het eerste aangaat vroeg ik, wat men zeggen zou wanneer men een pas uitgebroken

brand liet voortbranden, totdat het huis geheel in vlammen stond en men dan eerst de spuiten werken liet? Deze N. N. is een dergenen, die niet overtuigd wil zijn, die gaarne zijn bitter drinkt, hoewel steeds met mate, maar dien ik toch niet zonder zorgen naar Indië zie gaan. Een ander vond de poging der afschaffers loffelijk, maar vond ze half werk, men moest dan alles afschaffen en geen wijn of bier drinken. Ik herinnerde aan thesis 5, die ik meende door een duidelijk voorbeeld te hebben gestaafd en hoopte dat ZEd. zich aan de totaalafschaffers zou aansluiten, indien het zijne ware meening was dat de afschaffers wel een goed, maar nogtans half werk deden. Weer een derde was van oordeel, dat het een groote zegen zou zijn indien er geen drank gedronken werd, maar dat hij veel van een glas bitter hield, zich nimmer te buiten ging en niet kon gelooven, dat hij dat drinken voor anderen zou moeten opofferen. Dit geloof kon ik ZEd. natuurlijk niet schenken. De waarlijk onpartijdige voorzitter nam toen het woord en verklaarde dat zijne beschouwing van de zaak der afschaffing gansch anders was geworden na de lezing, die hij vernomen had. Indien hij nu maar waarlijk gelooven kon, dat dagelijksch gebruik van sterken drank nadeelig was, dan werd hij aanstonds lid. Ik geloof, zoo eindigde hij, dat de meeste tegenstanders daarom tegenstanders blijven, omdat ze het bittertje en den rumgrog nog al te lekker vinden. Ik althans, voegde hij er bij, wil wel zeggen, dat het mij eene groote moeite kosten zou, om ze te laten staan.

Ik eindigde met dank te zeggen voor de gemaakte bemerkingen, die mij te meer in mijne overtuiging hadden bevestigd; knikte den voorzitter eens welwillend toe, dankte hem voor zijne opregte woorden en maakte mijne vreugde openbaar, dat ik een der passagiers voor eenige

dagen de volgende woorden had hooren spreken: „ik heb mij ernstig voorgenomen in Indië geen sterken drank meer te drinken.” Ik wenschte hem, die dit toen gezegd had, standvastigheid en moed toe, om dit ten uitvoer te brengen, en durfde hem wel verzekeren dat het hem nooit berouwen zou.

Nu ik toch aan dien drank bezig ben, moet ik nog wijzen op eene in mijn oog althans onregelmatigheid jegens de niet drinkende soldaten gepleegd, op den dag waarop wij de linie passeerden. De militairen ontvingen een extra oorlam. De zeven en twintig echter, die gedurende deze maand siroop ontvangen voor jenever, bekwamen niets. Dit meen ik is in strijd met regt en billijkheid. Waarom ook hun niet iets extra's gegeven, en hun zelfs zoo mogelijk nog iets meer dan de anderen om hen aan te moedigen op den ingeslagen weg voort te gaan? Mijne grieven bragt ik ter plaatse waar ze behoorden. Met blijdschap mag ik er bij voegen dat mijne bemerking bij de bevoegde autoriteit verstaan en gedeeltelijk toegestemd werd. Reeds heb ik hooren gewagen, dat er morgen extra bier aan de niet jenever-drinkers zal worden verstrekt.

Zondag avond, 18 October.

Het zou mij heden onmogelijk geweest zijn den heerlijken psalm aan te stemmen: „'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên.” Ik had een regt geesteloozen Zondag. Een slapelooze nacht ontnam mij de sabbathsstemming, te meer daar ook de vorige nacht bijkans zonder slaap was doorgewaakt. De pijn in de keel was erger en ik moest besluiten niet te preêken. Ten half negen ure liet ik de kerk afzeggen en poogde nog wat te slapen. Eerst ten 12 ure verscheen ik onder de medereizigers. Ook mijne

voorgenomene afschaffingstoespraak moest ik achterwege laten. Toen wij van avond in het duister onder het prachtig starrendak waren gezeten, dwaalden onze gedachten naar een 's Gravenhaagschen Zondag terug. Welk een onderscheid! Nu zingende soldaten, wier liederen aardsch zijn en van de aarde, en onder ons het geroep van „ik pas”, sans prendre, „ik vraag.” In 's Hage met de kinderen een Zondagslied bij onze pianino in de ruime achterkamer, en daarna een niet minder gezellig bij elkander zijn in onze voorkamer; lezende, sprekende met, vertellende aan de kinderen, nu en dan afgewisseld door het vriendelijk bezoek van enkelen onzer vrienden of vriendinnen! Wanneer zullen wij onze heerlijke rustdagen weêr bekomen, zij het dan in het ons aangewezen verre land met nieuwe vrienden, maar die toch dezelfde behoeften hebben, en voor die behoeften des harten geen ander heil kennen dan Jezus Christus der Schriften!

De zee is schoon, gewis, en de prachtige luchten bij het ondergaan der zon verkondigen Gods eere, en het fonkelend sterrendak is onbeschrijfelijk heerlijk — maar een zeeman ben ik niet. Of ik dan door angst geplaagd word? Gode dank neen! Ik weet mij op zee even veilig in Gods hoede dan aan wal, maar hoe iemand lust tot zeevaren heeft, is mij een raadsel; liever de nederigste betrekking aan den wal en dan nog liefst buiten op het veld, dan matroos of schipper.

Hoe ben ik aan dezen dag in gedachte bij u, lieve Gemeente! Bedrieg ik mij niet, dan werd u heden van den kansel medegedeeld wie door den kerkeraad als mijn opvolger is beroepen geworden. Dat mijn gebed dagelijks voor u werd opgezonden, met de bede dat die opvolger ook een plaatsvervanger, een geestverwant zijn mogt, een die met meerder ijver en trouw, denzelfden Christus der

Schriften u verkondige, dat gelooft gij van uw' verre wegreizenden leeraar en vriend. De Heer zal voorzien! ja dit geloof ik. Hij zal uwe en mijne gebeden verhooren. Heden morgen liepen wij andermaal een schip voorbij, „de Amstelstroom" van Amsterdam, waarop verschillende passagiers waren; het schip is mede op reis naar Java's hoofdstad, en acht dagen vóór ons uit Holland vertrokken.

Maandag, 19 October.

Wederom een dag ten einde! Is het niet alsof deze zinsnede u zegt dat ik naar het vaste land verlang? Nu ja, zoo is het ook. Voor het eerst van mijn leven, zoo veel ik mij herinneren kan, gevoelde ik heden eenige verveling. Gij roept, en dat met koffers vol heerlijke boeken bij u en omringd door uw gezin? Maar, mijne vrienden! bedenkt dat mijne vrouw voortdurend zeer onaangenaam zich gevoelt door de zeeziekte, en dan die voortdurende schommeling op een schip heeft iets zoo onrustigs, dat bijkans elke degelijke studie mij en velen met mij onmogelijk is. Daarbij 's nachts immer dat gehoor van bruisend water, is mede vermoeijend. Men zou tot het water wel willen zeggen: „zee, houd nu eens even op met bruisen! schuit, leg nu toch eens een half uurtje volkomen stil!" Maar daarom niet geklaagd. Tot hiertoe werden wij als op de vleugelen uwer gebeden gedragen en bleven van elk gevaar bevrijd. Reeds bevinden wij ons ter breedte van het eiland, waar Frankrijks magtigste keizer in ballingschap leefde en stierf.

Ook heden heb ik niet kunnen arbeiden onder de soldaten. De doctor aan boord heeft mij gedurende eenige dagen, het spreken in de open lucht verboden. De hoop die ik voor een paar dagen had gekoesterd dat de man-

schappen, die voor den sterken drank bedankt hadden, bij het bedienen van een extra oorlam aan de anderen, mede iets extra's ontvangen zouden, is niet vervuld. Ik wil niet oordeelen of dit strekken kan om het niet jenever drinken onder de militairen te bevorderen, of het den toets van strikte regtvaardigheid kan doorstaan; maar wil enkel melden dat de bevoegde autoriteit mij op mijn verzoek volkomen vrijheid gaf, om van mijn bier eenige kruiken te mogen uitreiken aan de niet jenever drinkende manschappen, welke kruiken met een vriendelijken glimlach werden aangenomen.

Na Zonsondergang stond ik over de verschansing leunende, naast een der medepassagiers en knoopte onder het fonkelend starrendak een gesprek met hem aan over het ééne noodige. Het is zoo pijnlijk een jong mensch te hooren zeggen: „ik zie er zoo tegen op om in Indië te wonen, daarbij kan ik niet zeggen altijd met ware lust in mijn beroep vervuld te zijn.” Hij voegde er aan toe: „en wat aangaat, dat wat u het éérne noodige noemt, moet ik zeggen: ongeloovig ben ik niet, maar geloovig evenmin. Wat moet het toch heerlijk zijn als men voor zich zelven tot de volle gewisheid des geloofs en der zaligheid gekomen is. Wat is hiertoe toch de weg?” Ik wees hem dien weg, zoo goed ik zulks vermogt, zeggende: vertel dit niet alleen ook niet in de eerste plaats aan mij, maar zeg het den Heer. Die Heer spreekt: „bid” en belooft „gij zult ontvangen.” Lees daarbij getrouw in de H. Schrift en zoo waarachtig de Heer leeft, indien uw verlangen naar vrede opregt is, gij zult dien vrede vinden.

Ik wees er hem op dat tot zulk een levend geloof niet behoorde dat in de eerste plaats alle vragen, twijfelingen en moeijelijkheden opgelost werden, maar het volgen van den weg door Jezus zelf aangewezen „zoo iemand wil

den wil doen desgenen, die mij gezonden heeft, die zal erkennen of deze leer van God is, dan of ik van mij zelven spreek."

Het christendom toch wil niet maar wat nieuws te zien en te hooren, te denken en te spreken geven, maar het wil „menschen redden," en dat niet door te komen met hooge woorden die de menschelijke wijsheid leert, om zoo doende des menschen hoogmoed te voeden, maar het wil menschen redden door de ijdelheid onzes harten ons te ontdekken, en uit een leven buiten ons, tot een inkeeren in ons zelven ons te bewegen. Om te kunnen gelooven, moet men den eisch des Heeren gehoor geven. Men leze Gods woord en onderzoeke met ernst en opregtheid, en men zal moeten bekennen, dat is in waarheid Gods wil en gebod. Verdiep u niet in al wat u duister is in de H. Schrift, maar wat die Schrift duidelijk en voor elk verstaanbaar, aan alle menschen inprent als Gods wil, waaraan ook het geweten in alle menschen getuigenis geven moet: „dit is billijk en regtvaardig", tracht dat met allen ernst te volbrengen; gij zijt aldus doende, op den regten weg en gij zult tot het eigenlijk doel komen. Span al uwe krachten in, let op alles wat in uw binnenste omgaat, op wat gij kunt en niet kunt en het zal niet lang meer duren of gij zult levendig overtuigd worden een Verlosser te behoeven, die meer is dan gij zijt en hooger dan de geheele wereld. „Wie de zonde begrijpt," zegt Novalis, „begrijpt ook de deugd en het Christendom, zich zelven en de wereld;" Claudius schrijft: „Armoede en ellende voeren tot voor de poort van den rijken man." Jezus eindelijk, van wien een Claudius zijne wijsheid heeft, riep en roept ons tegen: „zalig de armen naar den geest, want hunner is het hemelrijk; zalig die hongeren en dorsten naar de geregtigheid, want zij zullen verzadigd worden."

Ik eindigde met hem te verzekeren, dat indien het hem ernst was, een groote strijd hem wachtte, dat er met veel moest gebroken worden, ook met de valsche schaamte, ook met de opinie der menigte, maar dat geen strijd te moeijelijk was, dat de Heer tot elken strijd de krachten geeft en juist die kracht in onze zwakheid verheerlijken wil.

Zoo eens te praten, doet een mensch goed! Ja, Augustinus, gij wist het zoo bij ervaring toen gij het groote woord ter neder schreeft: „de mensch is niet alleen door God! maar ook naar God geschapen en daarom blijft het hart onrustig binnen in ons, tot dat het rust vindt in God."

Dingsdag-avond, 20 October.

De morgenuren werden besteed aan de lectuur van eenige historische novellen van uwe begaafde stadgenoote; zij had dit boek mij als een aandenken medegegeven. Wel waren „de van Beverens" en „des konings vriend" mij van vroeger bekend, maar ook de herlezing schonk mij een genotvol uur. Hoe weet Mevrouw Bosboom-Toussaint ons geheel te verplaatsen in de, die voor ons vaderland zoo zeer belangrijke 16de en 17de eeuw! Hoezeer blijft zij ook als Romancière getrouw aan hare hoogste roeping als christin. Zij schaamt zich de belijdenis van onzen Heer en Heiland niet. Ik gaf het boek aanstonds aan mijn Hendrik te lezen en het werd door hem als verslonden. Mogt er van den geloofsmoed onzer vaderen uit die dagen der reformatie en inquisitie iets overgestort worden in ons, verweekte kinderen der negentiende eeuw!

De avondure werd ter vergadering van Noachs wijn-

gaard doorgebragt, waar de vraag besproken werd: „welke is voor kleine staten de beste wijze om hunne onafhankelijkheid te bewaren?" De militairen onder ons prezen te regt aan „de zorg voor een goed staand leger." Een ander gaf de wenk: „volkomene onthouding van inmenging in de politiek van andere staten, tenzij dat onze eigene nationaliteit er door schade leed of beleedigd werd." Een derde wees op de scholen, waar bij de vaderlandsche jeugd het gevoel van nationaliteit moest worden opgewekt." Hier kon hij, die weleer uw tijdelijke voorzitter was van de 's Gravenhaagsche hulpvereeniging, ter bevordering van Chr. Nat. schoolonderwijs, niet zwijgen. Eene heerlijke gelegenheid werd mij geopend te getuigen tegen de openbare staatsscholen, waar dat gevoel van nationaliteit veeleer gedoofd dan opgewekt werd, en te spreken ten gunste der bijzondere scholen, waar geen vaderlandsche gedenkdag van eenige beteekenis onherdacht voorbijgaat.

Na de vergadering nog een poosje op de campagne zittende, zag ik tot mijne bevreemding dat de stand der maan, die haar eerste kwartier naderde, geheel anders was dan in Nederland. In plaats van staande (☾) zag ik haar liggende (◡); mede zagen wij voor het eerst duidelijk „het Zuiderkruis", een sterrenbeeld, hetwelk des avonds ten 8 ure aan een liggend, en later op den avond aan een staand kruis denken doet.

Woensdag, 21 October.

Niet zonder zorgen doorleefde ik den jongst verloopen nacht. Mijne vrouw werd ten 3 ure door zoo hevige krampen aangetast, dat ik ten vier ure besloot den geneesheer te wekken. Spoedig was deze bij de lieve kranke. Pappen werden klaar gemaakt, zweetdranken ingenomen en al

gedaan wat de kunst vermogt om de snerpende pijnen te stillen Gelukkig begon die pijn ten zeven ure te minderen, doch het laat zich aanzien, dat zij eenige dagen in hare kooi zal moeten blijven. Wat al gedachten doorkruisten gedurende die nachtelijke uren mijn hoofd en hart; vele jaren doorliep ik, zoowel in het verledene als in de onbekende toekomst. Onze medicus bleek een kundig man. Hoe het komt, weet ik niet, maar ik zou wel eens broeders of zusters in het geloof, die mede over zee gevaren hebben, willen vragen, of ook bij hen de opgewektheid tot het gebed verminderde. Opregtelijk wil ik bekennen, dat ik in die nachtelijke ure meer behoefte gevoelde aan hulp van menschen dan aan het gebed tot den regten medicijnmeester. Zoo was het toch in vroegere angstvolle dagen aan den wal niet. Mag ik welligt een gedeelte toeschrijven alwederom aan die schommelende beweging, die vooral wanneer men in de bekrompene hut zijne toevlugt neemt, het gevoel van zeeziekte verlevendigt?

Vrijdag morgen, 23 October.

Met blijdschap en dankbaarheid mag ik schrijven, dat de krankheid mijner vrouw gelukkig geene gevolgen heeft gehad. Wel zal zij nog eenige dagen hare cellulaire gevangenis niet verlaten, maar daar zij tot arbeiden niet gedwongen wordt, en stil kan blijven liggen, tracht zij met overgegevenheid zich te schikken in haar lot.

Tot mijne lectuur behoorde heden de levensbeschrijving van Louis Harms, den bekenden Hermansburger leeraar en zendingsvriend, sinds een paar jaren naar huis gegaan.

Welke diepe schaamte bedekt mij het aangezigt, indien ik overpeins al wat die man voor de uitbreiding van het Godsrijk, en nabij en van verre heeft gedaan. Welk

een geloof, welk een arbeid, welk eene trouw, welk eene overgegevenheid in de dienst des Heeren! Ja, een man Gods is hij geweest, en kon dat alleen door een man des gebeds te zijn. Mij dunkt hij moet als in Gods armen gelegen hebben. Bij hem zien wij wel bewaarheid de meer aangehaalde spreuk: „wie mehr Gebet, wie mehr Sieg.”

De zon ging gisteren avond allerprachtigst onder. Het was alsof geheel de westerkim in gloeijend vuur veranderd was. Eerst waren zeer donkere wolken met een hoog goudachtig rood omzoomd, totdat allengs de gansche wolkenmassa als vuur werd, die van onderen aan den horizont in de wegzinkende zon haar oven had. Zonsondergang is mij schooner en spreekt meer tot mij dan zonsopgang. Gisteren morgen had ik ook mijne kinderen ten vijf ure geroepen om van een zonsopgang op zee getuigen te zijn. Fluks waren zij gekleed en met mij verwonderd over de schijnbare grootere snelheid, waarmede de zon uit de oosterkim verschijnt dan aan de westerkim verdwijnt. Hoe vaak men ook die prachtige wonderen der natuur aanschouwt, altijd zijn ze nieuw, en roepen ons op nieuw toe: „de hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel het werk Zijner handen.”

Hoe verschillend zijn de gewaarwordingen, die mij bij op- of ondergang der zon vervullen. De eerste doet mij meer aan de lente, de laatste aan den herfst denken. De herfst spreekt tot mij liefelijker sprake dan de lente. Is de lente meer gelijk aan den doopdag van een kind, de herfst gelijkt den sterfdag van een geliefd vriend. De geboorte van een ieder is tamelijk gelijk; elk sterfbed is verschillend. De goddelijke spraak laat zich gemakkelijker begrijpen in de stervende dan in de wordende natuur. De boom, waarmede ik in den herfst spreek, heeft zijne geschiedenis gehad, weet over het lief en leed dezer aarde mede

te spreken, heeft zijne ervaring even al ik, is mijn broeder in den dood en heeft met mij gemeen hetgeen geschreven staat: „de dagen des menschen zijn als het gras, gelijk eene bloem des velds alzoo bloeit hij; als de wind daarover gegaan is zoo is zij niet meer en hare plaats kent haar niet meer.” Zonsopgang doet mij aan de lente, zonsondergang aan den herfst denken. Het oog des heelals hoop ik nog vaak te zien open gaan en zich weer sluiten, maar de afwisseling van lente en herfst zal ik dan in de eerste jaren niet meer genieten. Op het schoone Java, is het als immer lente! Ik weet niet of wij in onzen zondigen toestand daarvan wel het regte genot kunnen smaken, en of wij wel niet eens geplaagd zullen worden door een gevoel van eentoonigheid. Mogt het ons dan maar met een gezond verlangen doen uitzien naar den tijd, waarin Jesaja's profetie vervuld zal worden: „Ziet, ik schep nieuwe hemelen en eene nieuwe aarde.” Op die nieuwe aarde zullen wij in het verheerlijkt ligchaam voor die eentoonigheid niet meer behoeven te vreezen.

Zaturdag, 24 October.

De zeilen staan nagenoeg allen bij. Het weder is heerlijk, de koers goed, de vaart snel. In het laatste etmaal liepen wij twee en zestig mijlen of zeven en zeventig uur in de vier en twintig uur. De schipper is dus goed gemutst, of beter gezegd erg in zijn schik.

Op onze bijeenkomst werd gisteren avond de vraag behandeld. „Is beschaving bevorderlijk aan de moraliteit of neemt de moraliteit af naar mate de beschaving toeneemt?” Velen dit lezende zullen welligt vragen: „wie zou niet het eerste van gantscher harte omhelzen en wie zou durven het laatste te beweren?” Maar wie zoo meenen zou, vergeet dat J,

J. Rousseau deze prijsvraag in laatstgenoemden zin beantwoord en in de Académie Française, den eereprijs weggedragen heeft. Ook onder de theses van een mij bevriend jurist, voor eenige maanden gepromoveerd, las ik deze stelling: „vermeerdering van beschaving, vermindering van moraliteit.” Hoe die vraag nu onder ons beantwoord werd? Men sprak van beschaving buiten het evangelie om, en wilde volhouden dat beschaving in den meest algemeenen zin de moraliteit in de hand werkte. Ik hield vol dat alleen het Christendom de ware beschaving werkt, den mensch herscheppende en dan aan hem schavende, totdat hij steeds meer vernieuwd wordt naar het evenbeeld Gods. Bijbelverspreiding en Evangelieverkondiging of met één woord: Christus zelf, de beschaafde bij uitnemendheid, brengt alleen waarachtige beschaving, en met Hem wordt bevorderd al wat liefelijk is en welluidt. Beschaving echter zonder Evangelie of tegen het Evangelie in zal en kan geene andere gevolgen hebben dan dat de menschheid ten laatste tot vertwijfeling komt, die menschheid namelijk, die zich door hare valsche profeten leiden liet, die, in plaats van het geloof in den alleen waren God en in Jezus Christus dien Hij gezonden heeft, meende door kunst en wetenschap, in verband met handel en nijverheid, en dat alles met een weinigje godsdienst gekleurd, de magt der boozen in de wereld en in de menschen te kunnen bedwingen, en een gebouw te kunnen optrekken, welks spits in den hemel reikt; een gebouw dat de menschen als een volk van broeders vereenigt en een zetel van vrede en welvaart zal zijn. De oude zoowel als de nieuwe geschiedenis logenstraft deze verwachting, en naar het woord van de geminachte Openbaring, is het de oude torenbouw van Babel, reeds te voren met het oordeel Gods bedreigd: „de groote stad Babylon zal met geweld worden nedergeworpen en zij zal

voortaan niet meer te vinden zijn." " (Openb. 18, 21).

Tot een der meest consekwente tegenstanders zeide ik: "gij en velen met u verwerpt den Christus, maar geniet mede de gezegende vruchten des christendoms. Het is zoo als Ziethe zegt: "men gebruikt het geld dat in de munt van het christendom is geslagen en loochent het beeld en het opschrift, dat er alleen waarde aan geeft. Men maakt gebruik van het licht des Evangelies en maakt zich zelven daarna wijs, dat verstand en geweten het ontstoken hebben. Men gebruikt de wapenen tegen den weldoener, uit wiens handen men ze ontvangt."

Zondag, 25 October.

"Wees mij gegroet, gij eersteling der dagen, morgen der Verrijzenis", zoo zong de nu zalige da Costa, en onder alle liederen, die in het gezangboek der Hersteld Evang. Lutherschen zijn opgenomen, is mij dit Zondagslied een der schoonste. Bijkans elken Zondag werd het in mijne huiskamer voorgelezen, terwijl de kinderen het reeds vroeg van buiten kenden.

Ook mogt er aan boord van ons schip Zondag gehouden worden! Ik poogde in zwakheid er iets aan toe te brengen, en kondigde wederom aan dat er ten negen ure kerk zou gehouden worden. Hoewel mijne keel nog niet ganschelijk hersteld was kon ik het toch niet laten, ik moest prediken: "Jezus den storm stillende op zee," was het onderwerp mijner evangelie-verkondiging. "Zonder Jezus in het schip der kerk, der maatschappij, des huisgezins en des harten gaat het ten verderve, met Jezus door storm en strijd tot de eeuwige rust." Helderder dan vroeger klonken de psalmliederen, die wij zongen. Mijne vrouw, die niet boven mogt komen, had in hare kooi liggende,

de liederen verstaan en medegezongen. Hare gedachten waren toen teruggedwaald naar die twee jaren, toen zij verstoken van het voorregt om met de gemeente op te gaan, zich gesticht had aan het hoewel wat slepend kerkgezang van de gemeente onder het kruis, wier kerkgebouw aan onzen tuin grensde, toen wij nog op de Lange Beestenmarkt woonden.

Ook des namiddags had ik onder de troepen willen arbeiden, maar de gevoeligheid in de keel was zóó vermeerderd door het preêken in de opene lucht, dat ik voor dien dag niets meer doen durfde.

Na den maaltijd zetten wij ons, man, vrouw en kinderen, bij elkander in de salon. Ik had aan de kinderen beloofd hun iets te zullen verhalen of voor te lezen, nadat zij 's morgens den opgegeven psalm prompt hadden van buiten geleerd. Naauwelijks gezeten, of de homberpartijtjes begonnen aan beide kanten, vlak naast onze zitplaats. Wat te doen? Weggaan? Daarin had ik geen lust. Ophouden met voor te lezen? Daarin nog minder. Dus voortlezen en wel met nog luider stem om mij aan de kinderen te doen verstaan. Verbeeldt u mijne vrienden, regts een homberpartijtje, met al de daarbij gebruikelijke uitdrukkingen, links een levendig quadrille-clubje en daar tusschen in, ik met mijn tweetal hardop lezende eene schoone geschiedenis: „Efraïm in de gevangenis of eene openbaring van Gods heiligheid en barmhartigheid.” Ik hield het vol, maar dacht dat mijn hoofd zou bersten. Moeite kostte het, om juist te doen alsof er niemand bij ons zat en op de vragen der kinderen te antwoorden. Later in onze hut wedergekeerd, keken wij elkander zwijgend aan, totdat de een zei, wat de ander dacht: treurige zondag avond!

Maandag, 25 October.

De niet zeer opwekkelijke Zondagavond werd door een min of meer onrustigen nacht gevolgd. Eerst kwam Hendrik zijn toevlugt bij ons zoeken, terwijl hij zijne hand op een gedeelte van zijn nachttoilet hield en uitriep: „ik ben zoo geschrokken, ik ben wakker geworden door iets dat aan mijn lijf krabbelde, ik geloof dat het hier zit.” Het deel dat hij vasthield werd onderzocht, en ja waarlijk, een reusachtige kakkerlak, zoo lang als twee hollandsche meikevers ontsnapte aan mijne hand en zocht in mijn beddegoed zijne schuilplaats, waar ik hem niet meer vinden kon. Een beetje bleek van schrik trok mijn jongen weer ter ruste, terwijl ik van mijne zachtmoedige vrouw eene kleine berisping ontving, dat ik dat groote beest niet had gevangen. Het was of de slaap niet wilde wederkomen. Het scheen ons toe alsof de wind meer opstak. Reeds ten vijf ure bemerkten wij beweging onder de passagiers. Eensklaps hoorde men een zwaren slag. In een oogwenk was al het mannelijk personeel op dek. Er bleek, dat door eene vrij sterke schudding van het schip, het bovendek eene scheur had gekregen; deze scheur of liever het uiteengaan van een paar smalle deelen had dien slag veroorzaakt. Welk eene beweging was er van vijf tot elf ure op het dek. Het schip vloog er door. Alle matrozen in de weer. De wind loeijende; de heldere stem van den trouwen eersten stuurman boven alles uithoorende. Hier een zeil gereefd, daar een zeil geborgen, ginds een touw aangebragt! Bij een weinig ruw weer dan ziet men den zeeman pas in zijn element. De zuidwester op het hoofd, de oliejas aan, met zeelaarzen gewapend, ja zoo mag ik de zeelui het liefst zien. Het is verwonderlijk hoe spoedig men zich aan boord van een schip op zijn gemak gevoelt, wat de

vreeze voor storm aangaat. Maar ik mag er ook wel bijvoegen, dat wij door Gods goedheid tot hiertoe niet dan enkel goed, dat is stil weer gehad hebben, en ook de wind, dien wij heden morgen hadden, was niet meer dan „eene stijve koelte.” Gedurende den dag waren de meeste passagiers min of meer hangerig door de korte nachtrust, terwijl Anna weer menig offer aan Neptunus brengen moest.

Heden avond dwaalden onze gedachten zeer sterk naar de Torenstraat in het u welbekende gebouw aldaar. Daar de uren van den dag op de breedte, waarop wij nu zijn, nagenoeg weêr gelijk staan met die in het vaderland, stelden wij ons ten acht ure voor, dat het genoemde zaaltje goed vol was. In den geest zagen wij zeer vele bekenden, ja broeders en zusters in den Heer uit alle standen voor ons, en klokke acht verscheen mijn lieve, onvergetelijke vriend en broeder Gunning, aan wien ik zooveel heb te danken, op den katheder om voorttezetten den gezegenden arbeid, dáár gedurende de wintermaanden reeds vóór eenige jaren aangevangen. Wat zal hij behandelen? Hierop konden wij geen antwoord bekomen, maar wisten toch, dat hij, wat ook uitwerkende, steeds zijnen volgers den meer diep liggenden zin van Gods eeuwig woord zal leeren verstaan. Ieder heeft van den Heer zijne bijzondere gave. Die van vriend Gunning is gewis: van af den leerstoel te doceeren. Dat ik hiermede niet wil gezegd hebben dat hem de predikgave of wat meer zegt: de geest der profetie ontbreekt, behoef ik wel niet neêr te schrijven. Hoe menige ziel werd met de mijne onder zijne immer zoo stichtelijke evangelieverkondiging verkwikt. Gij gemeente, zult weten uwe leeraren, die u het woord Gods verkondigen en dat aanprijzen in hun gansche leven, in waarde te houden en hen als dienstknechten des Heeren Jezus weten te achten, lief te hebben en gehoorzaam te zijn.

Woensdag, 28 October.

Gisteren avond hielden wij onze gewone vergadering, waar de vraag zou behandeld worden: „moet de doodstraf behouden of afgeschaft worden?" Een der officieren hield eene voordragt voor het afschaffen, terwijl ik een meer uitvoerig opstel voorlas, ter verdediging der stelling, dat de doodstraf moest behouden worden. De luitenant wilde voornamelijk daarom de straf des doods zien verdwijnen, opdat de ter dood veroordeelde tot inkeer zou kunnen komen en opdat nimmer iemand onschuldig ter dood gebragt wierde.

Mijne overtuiging trachtte ik te staven door het uitwerken der volgende punten:

a. De doodstraf berust op Goddelijk regt. *b.* De overheid alleen mag en moet haar voltrekken, als plaatsbekleedster Gods. *c.* De doodstraf beantwoordt aan het doel van straf; hetwelk niet enkel paedagogisch, maar ook en bovenal juridisch is, met aanwending niet enkel en ook niet in de eerste plaats ter verbetering, maar ter vergelding. *d.* De doodstraf is noodig voor de veiligheid der vreedzame burgers. *e.* De doodstraf is wenschelijk voor den ter dood veroordeelde zelven, die veeleer dan door twintigjarige tuchthuisstraf tot waarachtige bekeering zal komen.

De nacht, die op onze vergadering volgde, was voor ons zeer onrustig. Mijne vrouw toch kreeg even als voor acht dagen een vrij hevigen aanval van kramp, die de tegenwoordigheid van den medicus op nieuw vereischte. De smart hield gedurende den geheelen nacht aan. Door een uwer, was haar een kistje eau-de-cologne toegezonden, hetwelk ons heerlijk te pas kwam. Wel moest ik er wat overdadig mede te werk gaan en strekte het niet ter verkoeling bij te groote warmte, maar ter verwarming bij

gevatte koude. Alles sliep en ik had behoefte aan een paar kruiken heet water. Een der fleschjes werd leeggeschonken op een bord, op dat bord een kruikje met koud water gezet; de eau-de-cologne aangestoken en zie binnen zes minuten had ik kokend water in de kruik, welke bij de aan kramp lijdende hare goede uitwerking deed. Eerst ten 7 ure verminderde de pijn, en ging ik in de hut van een der kinderen om te slapen en maakte aldus van den dag een nacht, na den nacht wakende als bij dag te hebben doorgebragt. Ik vrees dat wij zeer zullen moeten oppassen, totdat we wederom in de warmte komen en dit zal zeker nog wel een week of drie duren. De minder goede gezondheid mijner vrouw hier aan boord, al heeft die dan ook niets, dat behoeft te verontrusten, werpt toch wel eenige schaduw over onzen zeetogt.

Wij bevinden ons thans niet verre van het hoog gelegen eiland „Tristan da Cunha.” Jammer dat het nacht zal zijn wanneer wij het passeren. Er moet een meer dan duizend voet hooge berg op gelegen zijn, welks kruin met sneeuw is bedekt. Hoe zou die aanblik mij aan de Zwitsersche Alpen herinneren, die mij ten vorigen jare zoo een onvergetelijk natuurgenot hebben verschaft. Had men mij toen gezegd: „over een groot jaar zijt gij reizende naar Java”, ik zou alles eerder mogelijk gedacht hebben dan dat. Hoe weinig weet de mensch werwaarts zijn pad henen voert. Het lied onder den laatsten voorgang van collega Meppen kon ik daarom zoo van harte medezingen: „de Heer bepaalt de plaats waar ieder wonen en werken zal.”

Wanneer da Cunha bij maanlicht goed te zien is, zal de stuurman mij wekken. Mijn jongen is gekleed gaan slapen, omdat ik hem beloofd heb, dat hij mede op het dek mag komen, indien ik gewekt word.

Donderdag, 29 October.

Het eiland is niet gezien, de lucht was meer of min nevelachtig. Als alles goed blijft gaan dan zal nu een der eilanden „Amsterdam of St. Paul" het eerste land zijn, dat wij na weken aanschouwen. Vóór wij daar zijn, zullen er nog eerst een week of drie moeten voorbijgaan en hoogst waarschijnlijk onder buijig weêr en kouder klimaat. Hadden wij onder de linie 90° F., thans op 37° breedte gekomen, teekent de thermometer 55° Fahrenheit en dan midden op de zee. De wintergoederen zijn dus weer opgezocht en een dikke jas is zeer begeerlijk. Ons schoon schip maakt gedurende de laatste etmalen vele mijlen. Wij hadden deze week achtereenvolgens 62, 61, 56, 45, 63 mijlen in de 24 uren, zoodat een hollend tweespan ons maar met moeite zou hebben kunnen bijhouden.

De Donderdagavond kan niet komen, of ik denk aan onze kerkeraadsvergaderingen, waar de belangen onzer mij zoo dierbare Luthersche gemeente behandeld werden. Hoe menigmaal was het in die vergaderingen goed zijn, maar ook hoe vaak moest ik mij bedroeven dat bij velen meer op den uitwendigen, tijdelijken bloei der gemeente gelet werd, dan op den inwendigen geestelijken wasdom. Hoe vaak heb ik bovenal dáár ter plaatse gezucht naar meerdere gemeenschap des Heiligen Geestes onder de verschillende leden, die hoezeer ook met trouw voorstaande wat ter behartiging was toebetrouwd, nogtans niet allen verbonden waren door eenzelfde geloof in den Christus der Schriften en daarom ook niet hetzelfde bedoelden. Hoe vurig wensch ik, dat onder de leden des kerkeraads de vrede bewaard worde, en ik ben mij niet bewust, dien ooit moedwillig verstoord te hebben; maar toch vooral geen vrede ten koste van de waarheid. Oneindig liever strijd, dan vrede ten

koste van de waarheid. Vooral geen ijdel geteem van onderlinge liefde, waar het bewijzen der liefde te staan zou komen op prijs geven van overtuiging, of vrees voor strijd. Verre zij van ons allen eene verdraagzaamheid, die niet anders dan onverschilligheid moet heeten!

Verplaatst de Donderdag mij in uwe kerkeraadsvergadering, niet minder brengt hij mij u in de gedachten terug, verarmde medebroeders en zusters! Het was immers om de veertien dagen aan dien avond, dat gij kwaamt om te deelen in de liefdegaven, die er des Zondags en nu en dan aan de huizen waren ingezameld. Ik zie in gedachten onder u sommigen met dankbaarheid ook zelfs de kleinste liefdegave aannemen, maar ook anderen, die bij de mildste bedeeling toch nog ontevreden henengaan, als ontvingen ze iets waarop ze eenig wettig regt hebben. Ik denk aan een enkelen uwer, die zeer zeker des winters geene extragave zou behoeven te vragen, indien gedurende de zomermaanden, geen enkele penning aan sterken drank ware uitgegeven. Ik zie onder u, wien het een lust en behoefte was om met de gemeente op te gaan naar Gods huis, waar wij allen bedelaren zijn aan den troon van Gods genade, voor wiens oog geen rijk is noch arm, maar ik zie er eveneens, maar zelden in het bedehuis verschijnen, die wel het brood der gemeente eten, maar voor het geestelijk brood, dat in haar werd uitgedeeld, geen smaak hebben. Och, verarmde medebroeders! onder wie ik zoo gaarne vertoefde, laat het u ook nog eenmaal zeggen door uwen verre van uw verwijderden leeraar en vriend: „bidt en werkt;” „zoekt eerst het rijk Gods en zijne geregtigheid en alle dingen zullen u worden toegeworpen.” „Ziet wel toe hoe gij de liefdegaven der gemeente besteedt.” Laat het ook uwe hoofdvraag zijn en meer worden, niet: „hoe zal ik door de wereld komen,” maar hoe zal ik eenmaal in vrede uit

deze wereld uitgaan?" Gij weet mijn antwoord: "geeft u zelven aan den rijken Jezus en u zal niets ontbreken." En gij meergegoeden! die getrouw hebt helpen voorzien in de tijdelijke behoeften onzer kerk en armen, gij wilt immers voortgaan om te doen, wat in deze uwe hand zal vinden om te doen?

Zaturdag, 31 October.

Een en dertig October van het jaar vijftien honderd en zeventien! Welk evangelisch christen zou dien dag kunnen vergeten! Het is toch de trouwe Heer der kerk, die zijne belofte, dat de poorten der hel zijn rijk niet zullen overweldigen, ook door de gezegende kerkhervorming zoo heerlijk heeft gestand gedaan. De herinnering aan het verledene sterkt ons in het tegengaan van eene in zoo vele opzigten duistere toekomst. Heeft het woord Gods, door de Reformatie ons wêergegeven, over bijgeloof de overwinning behaald, het zal zijne kracht ook staven tegen het ongeloof onzer dagen. Naarmate meerderen de H. Schrift als verouderd in een hoek werpen, laat ons, die haar erkennen als eene bijzondere Goddelijke openbaring, ja als Gods woord, waarderen, met te meer biddenden ernst in die goudmijn delven en uit haar te voorschijn brengen de schatten, die ons voor eeuwig verrijken. Laat ons toonen B.B. en Z.Z dat wij echte zonen en dochteren der reformatie zijn, door in de eerste plaats te arbeiden aan en te bidden voor de hervorming van ons hart en leven, zoodat niet alleen alle schijnwegen, maar ook iedere halfheid daaruit worde verwijderd. Laat ons toch toestemmen dat toenemend gemis aan ernst en grondigheid in zaken, wier beteekenis en nut niet aanstonds in het oog vallen, de verbreiding van het ongeloof ten zeerste in de hand werkt;

ja, dat er onder de zoogenaamde geloovigen velen gevonden worden, die de zaak des Heeren meer schade aanbrengen dan hare heftigste tegenstanders. Ik bedoel dezulken, die volstrekt niet ongeloovig willen heeten, maar die evenmin van ganscher harte geloovigen willen zijn; dezulken, die bang zijn voor de offers, die het onvervalschte christendom der H. Schrift van hen eischt, en tegelijk bevreesd zijn voor de door hen veroordeelde „vrijgeesterij," die zoo veel wat hun toch dierbaar is hun wegrooft. Waarlijk wij allen zonder onderscheid, en wij voorgangers in de eerste plaats, mogen wel met heiligen ernst ons plaatsen tegenover de uitspraak des Heeren Jezus, die ons in Openb. 3 vs. 16 v. v. bewaard is. En als wij ons dan weer zullen hebben laten rijk maken door het onvervalschte goud, dat bij den Heere Jezus om niet te koop is, en onze slaapdronken oogen met de regte oogenzalf laten bestrijken, zoodat wij ziende worden, mij dunkt dan grijpen wij als één man de belangen onzer vaderlandsche jeugd, die toekomst van ons vaderland aan, biddende om onderwijzers die den Heer vreezen, en bijeenbrengende ons vergankelijk goud en zilver, opdat er naar de behoefte christelijke scholen kunnen verrijzen. Daarvoor iets, ja wat de Heer geve, veel te kunnen verrigten, is ook een mijner wenschen, die mij met het oog op Java's hoofdstad vervullen; dat ik hierbij niet te vergeefs op uwe medehulp staat kan maken, vrienden in het vaderland, dat weet ik.

Onder de vele boeken, die wij ter gedachtenis hebben ontvangen, behoort een lief boekske, dat ons in Utrecht door eene bejaarde zuster in den Heer, bij wie ik zou durven zeggen dat de Martha en Maria vereenigd wonen, als aandenken aan ons afscheidsbezoek werd te huis gestuurd. Het is getiteld: „Reisepsalter" en bevat een keur van christelijke liederen. Bij die ons het meest zouden

aantrekken was een strookje papier gelegd. Ook weder heden las ik er in en gekomen aan het gedicht „Heimathslied” bekroop mij de lust eene poging te wagen om het in onze taal over te zetten. Die geliefde zuster, als zij deze bladen leest, kan zij er uit bemerken, dat haar boekske door ons gebruikt wordt, en mag zij verzekerd zijn dat de proeve van vertolking mij een aangenamen middag heeft verschaft.

Warm heeft mij het hart geslagen
Voor u, dierbaar Vaderland!
'k Riep zoo vaak in vroeger dagen:
O, geen schooner dan dat land!

Als een toon van gouden snaren
Klonk uw naam mij in het oor.
Of er schooner landen waren,
U trok ik bij allen vóór.

Dáár ontsprong in stillen vrede
Mijnes levens heldre stroom;
Trouw en liefde togen mede,
Onafscheidbaar aan zijn zoom.

Dáár heeft moeder, na de smarte,
Teederlievend mij bemind,
En een vader, vroed van harte,
Mij geleid, zijn dierbaar kind.

Dáár heb ik het eerst gesprongen
Onder blaauwen hemeltrans;
Dáár het eerst een lied gezongen,
Bij der sterren heldren glans.

Dáár heb ik het eerst gevouwen
Mijne hand aan moeders schoot;
Dáár gestameld met vertrouwen:
„Schepper! gij zijt goed als groot!”

Dáár werd mij de poort ontsloten,
Tot het eeuwig koninkrijk;
Dáár het eerst door mij genoten
't Hoogste van Gods liefdeblijk!

Dáár viel d'eerste straal van boven,
  Die mijn duistre ziel doorgloord';
'k Leerde dáár in U gelooven,
  Heiland, wien mijn hart behoort!

Nieuwe liefde en een nieuw leven,
  Oud en dierbaar Vaderland!
Is sinds aan mijn hart gegeven,
  Dat blijft eeuwiglijk in stand.

Laat de band dan nu vrij breken,
  Die mij eertijds aan u bond,
't Is niet in uw schoone streken,
  Dat 'k de ware heimath vond.

Dierbaar Vaderland beneden!
  Gij hebt slechts des levens schijn;
En met al uw heerlijkheden
  Zult gij eenmaal niet meer zijn.

Stormen huilen door uw landen,
  Sparen zelfs geen enkel oord.
Neen niet aan uw rijke stranden
  Vond ik d'eeuwge Vredepoort.

'k Heb gezocht, of ik ook vonde
  't Regte, ware paradijs.
'k Zocht wel lang, maar, zaalge stonde!
  't Kruis schonk mij dat paradijs.

Ginds aan hooge, heilge stranden
  Wees mij 't kruis een veilig oord;
Niet in deze aardsche landen,
  Ziel! is 't dat gij t'huis behoort.

'k Heb gedronken uit zijn golven,
  'k Dronk verblijd, verrukt van zin;
In dien stroom heb ik gedolven,
  't Eeuwig leven was dáárin.

Uit die sfeeren daalde een vrede;
  Vrede meer dan schatten waard,
Deelde zich aan 't harte mede;
  Zalig elk, die dat ervaart!

Wat geen oor ooit heeft vernomen,
  Wat 't verstand nooit kon verstaan,
En in 't hart nooit op kon komen,
  Zag ik levend voor mij staan!

Trouw en vreugde zonder tranen,
  Vrede, zonder nijd en strijd;
Kracht en leven, zonder tanen
  En den Heer der heerlijkheid!

Uit dat heilig land daarboven,
  Klonk zijn zoete stem m'in 't oor.
Blij en vrolijk kon ik loven
  Zoo als nimmer nog te voor!

'k Trad Gods heilgen drempel nader;
  Hiertoe kreeg ik magt en moed,
Sprak: Mijn Abba! lieve Vader!
  Vrij en blij door Christus bloed.

Eertijds hebt gij mij gebonden,
  O mijn dierbaar moederland!
Maar die tijden zijn verslonden,
  'k Ken een beter vaderland!

Met den pelgrimsstaf in handen
  IJl 'k naar heilger bergen voort.
'k Ben goeds moeds! eens zal ik landen
  In het Huis, dat mij behoort.

Woensdag, 2 November.

Zoo is dan de zevende Zondag achter ons. Wij zijn er blijde om; immers iedere week brengt ons het doel onzer reis niet alleen nader, maar brengt ons mede digter bij het huis des Heeren, werwaarts wij des Zondags met de gemeente wederom kunnen opgaan, waarnaar wij zoo hartelijk verlangen. Ook de rustdag op gisteren was voor ons geestelijk leven even dor als de vorige. Ons schip lag gedurende den dag bijkans stil, wij vorderden zeer weinig, maar dit juist was de oorzaak dat wij erg schommelden, zoodat er mede door de koude geen denken was om predikende voor te gaan. Onze gemoedsstemming kan ik met de woorden van den 42sten psalm wedergeven: „Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstroomen, alzoo schreeuwt mijne ziel tot U, o God! Mijne ziel dorst naar God,

naar den levenden God, wanneer zal ik ingaan, en voor Gods aangezigt verschijnen. „

Mijne verwachting om aan boord van een schip veel te zullen kunnen werken, wordt bitter te leur gesteld. Wel had broeder Huet mij gezegd: „stel er u niet te veel van voor.„ De ervaring leert mij dat hij gelijk heeft. Indien ik maar een vrij vertrek had waar ik geestelijken arbeid verrigten kon, maar een tusschendek waar meer dan honderd soldaten aan allerhande werk bezig zijn, waar de grond vrij glibberig is en de plaats om te zitten bijkans ontbreekt, het licht schaarsch is en de atmosfeer verre van frisch; hierbij slingerende beweging, en gij kunt u eenigzins voorstellen hoe bezwaarlijk het is. Aan prediken of katechiseeren in de open lucht is sedert een dag of veertien niet meer te denken. Terwijl gij in het vaderland aan de smidslieden handenvol werk geeft, opdat uwe vertrekken van kagchels en haarden voorzien worden, zouden wij ook wel een kagcheltje begeeren. Wij hebben het koud, de hagelsteenen vallen nu en dan onzacht neder, en al de winterkleederen zijn benoodigd om warm te worden.

Dingsdag, 3 November.

Gisteren in het namiddaguur vond ik wederom gelegenheid om onder de soldaten te werken. Ten een uur zette ik mij op een tonnetje in het tusschendek onder de hangmatten der krijgers. Mijne mannen schaarden zich rondom mij en ruim anderhalf uur was ik bezig om hun iets te doen verstaan van het gebed onzes Heeren. Sommige soldaten, die niet behoorden tot het getal mijner katechisanten, lagen in hunne kooi dit deel van den dag te passeren. Bij droog wêer worden al de hangmatten boven te luchten gelegd; daar het heden een weinig buijig

is, had dit niet kunnen plaats vinden. Het was nu aardig en aandoenlijk tevens om te zien, hoe nu regts, dan links van de plaats waar ik zat, een hoofd uit de hangmat kwam kijken; ja toen ik mijn onderwijs eindigde met het vertellen van eenige korte geschiedenissen ter verduidelijking van de verschillende beden uit het gebed des Heeren, was het aantal luisterenden boven mij, wel dubbel zoo groot als dergenen die rondom mij waren gezeten.

Sedert gisteren avond is de wind zich gaan verheffen en hield aan tot ongeveer twee ure in den nacht. Storm mogt het nog niet genoemd worden, nogtans was het reeds meer dan „stijve bramzeils-koelte.” Ten tien ure kwam de stortzee op de vrij hooge campagne en viel gedeeltelijk door de glazen naar omlaag in de salon. De ontsteltenis was bij enkelen groot, bij anderen gaf ze aanleiding tot gelach, terwijl één der passagiers zeer bedaard zijne parapluie haalde en onder dat regenscherm gezeten, kalm zijne lectuur voortzette. Mijne vrouw kon niet slapen en ik bleef om haar den nacht te verkorten in de kleederen. Nu en dan ging ik naar boven om een poosje naar lucht, wolken, golven en menschen te kijken. Waarlijk schoon en verheven schouwspel! Immers al was het bewolkt, toch liet het volle maanlicht toe, dat ik alles kon in oogenschouw nemen. De wind loeide en zong langs touwen en zeilen. Wij vlogen door het spattend en bruisend nat. Alle matrozen waren in de weer. Met hun twaalven nu op deze dan op gene ra, hoog in de lucht gezeten, als kippen op een stok en bijkans een kwartcirkel beschrijvende door de nu naar stuur- en dan naar bakboord overhellende schuit, om hier een zeil te bergen en ginds een ander te reven. Ten twee ure ging ik naar mijne hut; vallend en weer opstaande ontkleedde ik mij, trok daarop mijne warme chambrecloak

aan en ging in deze gewikkeld in de kooi, totdat ik warm geworden eenige uren een vrij rustigen slaap genoot.

Zaturdag, 7 November.

Eben Haëzer! tot hiertoe heeft de Heer geholpen! Ja, wel had mijn eenig dochterke oorzaak om dit woord gisteren morgen met potlood op het houten beschot harer kooi ter neer te schrijven. Of er dan iets buitengewoons is voorgevallen? Waarom zou ik anders in geen vier dagen naar mijn journaal hebben omgezien? Ja er is veel gebeurd! Ik zie er tegen op om eenigzins in woorden weêr te geven, wat wij uit- en inwendig hebben doorleefd. In de laatste vier dagen doorleefden wij niet slechts maanden en jaren, maar ik durf zeggen „eeuwen," want meer dan ooit te voren vertoefden onze gedachten bij de eeuwigheid. De woorden van den 46sten psalm hebben wij beter dan ooit leeren verstaan: „God is ons eene toevlugt en sterkte; Hij is krachtelijk bevonden eene Hulp in benaauwdheden. Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde hare plaats, en al werden de bergen verzet in het hart van de zeeën. Laat hare wateren bruisen, laat ze beroerd worden. De Heer der heerscharen is met ons; de God van Jacob is ons een hoog Vertrek. Sela."

Nu deze dagen, welker omschrijving ik ga ondernemen, zijn voorbijgegaan, roep ik met een ander psalmwoord uit! „loof den Heere, mijne ziel! o Heere, mijn God! Gij zijt zeer groot, gij zijt bekleed met majesteit en heerlijkheid!" Welnu dan sinds Dingsdag hadden wij, beoosten de Kaap de Goede hoop genaderd, niet alleen zeer buijig weder, maar in het officiële scheepsjournaal heb ik gelezen, dat gedurende de laatste drie etmalen staat aangeteekend: „afwisselende hevige buijen, hooge zeeën, zeer

zwaar werkend schip, veel water over, stormwind, vliegende storm.″

Hadde ik nu de gave om deze dagen te omschrijven gelijk zij verdienen, maar neen, aan poëtische omschrijvingen wil ik mij niet wagen; ik doe niet anders dan zoo eenvoudig mogelijk aan u, Gemeente, verhalen dat wat geschied is en gesproken werd, hebbende voor mij zelven en voor de mijnen behoefte onze ervaringen aan het papier toe te betrouwen en ze zoo doende beter aan de vergetelheid te ontrukken. Gedurende den Woensdag werd nu en dan een zeil te meer weggeborgen, totdat slechts een vijftal meer laag staande zeilen bleven uitgespannen. Vreemd gezigt. De Noach II, die nu en dan, ja meestal tot op vijf en twintig zeilen den wind opvangt, zoo bijkans zonder zeilen te zien varen. Ziet, daar naderen eenige matrozen, dragende een paar balken, die ter weêrzijde van de glazen kap, waardoor de salon het licht ontvangt, worden neêrgelegd. Dikke zeilen worden over die kap uitgespannen, met sterke touwen aan die balken bevestigd, en het daglicht is in meer dan schemerdonker veranderd. Wat is dat? Het schijnt op en over de campagne te golven! Ja de zeeën loopen er nu en dan gedeeltelijk over en maken dan in haar val een vervaarlijk geweld. De toegang naar het verdek blijft gelukkig nog open, en wij mannelijke passagiers begeven ons nu en dan naar boven. Hoe hoog verheffen zich die zeeën. Neen, daar kunt gij u aan het Scheveningsche strand geen denkbeeld van vormen. Naarmate de stormwind langer aanhoudt, worden die watermassa's omvangrijker. De hoogte dier golven te meten gaat moeijelijk. Ik onderzocht er naar bij deskundigen. Men verzekerde mij, dat wij golven hebben gezien van meer dan 70 voet hoog. Mij dunkt dus dat ik ze gelijk kan stellen met de hoogte van den nok van het kerkge-

bouw onzer Evang Luth. gemeente. Hebben zij hare hoogte bereikt, dan krullen ze om en vallen schuimende en spattende, bruisende en kokende naar omlaag. Ik kan dit bij niets beters vergelijken, dan bij den waterval van Schaffhausen. Vele zulke watervallen zag ik te gelijk. Eens kwam ik boven en zag aan alle kanten niets dan water, zonder ergens den horizont te kunnen zien, en in dien kelder van water lag of liever schuimde ons schip, om even daarna weder boven op een golfrug te worden voortgestuwd.

Enkelen der jongere mannelijke passagiers hadden vroeger meermalen herhaald: „ik hoop dat we eens een degelijken storm zien.” De meer bezadigden, waaronder ik mij gaarne rangschik, hadden op zulke gezegden geantwoord: „verlangt er niet naar, gijl. weet niet wat gij begeert.” Gedurende den Woensdag bleven zij nog roepen „is dat nu al?” Hoe pijnlijk deden mij zulke Gods almagt uittartende uitdrukkingen aan, en hoe naar waarheid zei de dagtekst in mijn hut: „Onze God is lankmoedig.” De nacht kwam weder, en al te spoedig; het is toch immer in het nachtelijk duister meer aangrijpend dan bij daglicht. Ons tweetal sliep gerust, nog van geen gevaar zich bewust. Het is elf ure. Wat harde slag is dat? Het schijnt of in de salon iets is gevallen of gebroken. Ik loop mijne hut uit en zie in het half duister, dat een der slingerborden gebroken is, waarop de half of nog geheel gevulde flesschen en karaften staan. Gelukkig bleef het nog hangen aan een lijn, die er veiligheidshalve steeds om was bevestigd. Wederom ging ik naar kooi, maar rustig te slapen, mij nederleggen kon ik niet. Een naamloos gevoel overmeesterde mij. Middernacht, alles in kooi, en storm, al was er dan ook nog geen dadelijk gevaar. Bestaat, volgens sommigen de moed, in het zich houden alsof er niets hoegenaamd gaande is, mij dunkt dat er meer moed toe

behoort om vóór 't gevaar werkelijk aanwezig is, het goed onder de oogen te zien en zoo goed mogelijk op alles zich voor te bereiden, opdat men, als het gevaar werkelijk tegenwoordig is, het inwendig reeds hebbe overwonnen. Mij dunkt een oog op de woestijn, waar onze Heiland werd verzocht, en een blik in Gethsémané, waar Jezus bloed heeft gezweet en met een sterk geroep en tranen gebeden heeft, leert ons dat de Heer ook hierin een voorbeeld ons heeft nagelaten, dat wij zijne voetstappen volgen zouden. Zoo zette ik mij dan naast mijne vrouw, wij vouwden onze handen en baden. Ten half vier ure werd het gelukkig reeds schemerlicht en ik kleedde mij dikker aan om even naar boven te gaan. Ik kon niet; de deur van den trap die naar boven voert, was gesloten en de sleutel was weggenomen. Wat pijnlijk gevoel was mij dit. Een half uur later echter, kwam de wakkere eerste stuurman naar omlaag en kreeg van den hofmeester een kop koffij. „Hoe gaat het boven, stuurman," vroeg ik hem, en voegde er aan toe: „zeg mij alles zooals het is." „Dominé," was zijn antwoord, „maak u niet ongerust; het waait hard, 't is thans meer dan eene stijve koelte, het is nu stormwind, maar wij hebben het groote voorregt dat wij juist voor den wind wegloopen, zoolang de koers van den wind dus blijft is het minder; alleen de zeer hooge zeeën en groote watermassa's zouden aan schip of roer eenige of groote schade kunnen toebrengen, maar het schijnt alsof de stormwind een weinig minder wordt."

De Donderdagmorgen brak aan; van half zeven tot half elf ging ik in de hut van Hendrik een weinig slapen. Onze kinderen vermoedden nog weinig of niets van eenig dreigend gevaar. Ik was in twijfel, of ik hen al dan niet geheel op de hoogte brengen zou van hetgeen er op de wateren der zee voorviel. Mij dacht: laat mij hun vóór

den tijd geene zorgen maken, maar laat mij evenmin doen alsof alles naar wensch gaat, zoodra zij er naar vragen. De morgen scheen iets kalmer, de barometer teekende eenige graden gunstiger en de hooge zeeën waren door hagel en regen een weinig geslecht. Des namiddags werd het andermaal slimmer; de enkele zeilen, die des morgens waren bijgezet, werden weder weggenomen, en andere gereefd. Ik maakte mijne studie van de gelaatstrekken onzer medereizigers. Niemand zeide langer: „is dat nu alles!" maar allen werden meer stil en ingetrokken. Ja, ik zag zelfs dat de doctor uit de hut kwam van een, die mede naar een storm verlangd had, en voor wien God en eeuwigheid een zeer twijfelachtig iets en Christus niet anders is dan de uitnemendste mensch, die eene schoone zedeleer verkondigd heeft. De medicus had een glas in zijne hand, toen hij uit die hut weêrkeerde, welk glas gewis met een of ander kalmeerend vocht was gevuld geweest. Ja zonder God en Christus te kunnen leven, dat kan de verharde mensch in dagen van voorspoed eenigen tijd, welligt langen tijd volhouden, maar rustig den dood ingaan zonder een Heiland voor het hart te kennen en een open hemel boven zich te weten, neen, dat kan men niet.

Het gekraak rondom ons werd heviger. Alles wat maar eenigzins beweegbaar was en niet zeer goed stond vastgeschroefd, of vastgesjord, vloog dooreen. Ook in mijne hut stroomde het bier door het breken van eene menigte kruiken, terwijl zelfs eene vrij zware ladetafel, gevuld met lijfgoed, boeken en papieren, omver geworpen werd zoodat al de laden uitgeschoven en leeg gegooid werden.

Daar wordt de doctor geroepen; wat mag dat zijn? Een der soldaten is gevallen en heeft aan den pols zijn arm gebroken. Wie wordt eenige oogenblikken later, zeer

bleek in de salon gebragt aan den arm van anderen? 't Is een der passagiers, die door een stortzee omver geworpen en met het hoofd ergens tegen aangevallen is, zoodat hij min of meer het bewustzijn heeft verloren. Spoedig komt hij weder bij en de val bleek gelukkig geene kwade gevolgen te zullen dragen. De maaltijd wordt nog gehouden, maar de eetlust is niet groot en de moeite om borden en schotels eenigzins stil te houden zoo vermoeijend, dat alle lust tot eten, ook indien er honger ware geweest, iemand verging. Stuurman en kapitein zijn nog aan tafel, maar toch niet meer zooals tot hiertoe, te zamen, maar na elkanderen. Deze blijven even kalm en beweren dat alles goed gaat, indien het maar niet slimmer wordt.

Hendrik zong al was hij aan den vasten wal, en het was geen zingen om verborgene onrust te bedekken, maar neuriën zooals hij doen kan wanneer hij erg wel te moê en inwendig opgeruimd gestemd is. Maar wat slag is dat? Een groote vogel wordt door den wind tegen een der touwen geslingerd en valt met een smak dood op het verdek neder en wel met zulk een slag, dat het was alsof er een zwaar katrol naar omlaag was komen vallen. Een oogenblik later hooren wij een nog veel zwaarder stoot. De trap, die van de campagne naar het lager gelegen dek voert, wordt door een zee weggeslagen en slingert over het schip.

De glazenkap is nog steeds overdekt door dikke zeilen zoodat het wederom zeer vroeg donker is in onze salon. De voornacht nadert en wij nemen ons dochterke bij ons in de hut en rustig legde zij te slapen zich neder. Eene nieuwe en hevige dreuning van het schip, deed haar echter eensklaps het hoofd onder de dekens bergen. Toen die slingering voorbij was, riep zij schreijende: "vader! ik ben bang." Zoo was dan het oogenblik gekomen, waarop ik meende haar te moeten zeggen,

dat al was er nog geen groot gevaar, het nogtans sterk stormde en uit dien storm alles kon voortkomen. Hoe zal ik nu de onvergetelijke ure beschrijven, die wij toen doorleefden? Eigenlijk behoort zij tot het gebied der stille binnenkamer. Doch om der mijnen wil en ook voor mij zelven, mogt het ook zijn tot zegen van die dit lezen, deel ik eenvoudig mede wat in onze kleine hut is geschied.

„Vader, ik ben bang om te sterven, ik kan niet gerust sterven,” sprak onze oudste. „Waarom niet kind?” „Omdat ik niet zeker weet of ik wel in den hemel zal komen. Ik heb zoo een boos hart en doe zoo veel zonde. Ik zou zoo graag rust willen hebben door zekerheid.” „Kom kind, laat ons er om bidden.” Ik knielde naast haar neder en vroeg den Hoorder der gebeden om wat zij behoefde. Na al hare behoeften zoo eenvoudig mogelijk voor den troon der genade gebragt te hebben, riep zij op mijn amen, „vader, ik ben gerust; ook denk ik dat ons geen onheil overkomen zal, 't is alsof de Heer mij gezegd heeft: „het is alleen om u te beproeven.” Hoe dacht ik bij dit gezegde aan het woord, dat de grijze en beminnenswaardige Ds. Moll mij zeide toen ik dezen waarden ambtsbroeder om raad en licht ging vragen in den weg, dien ik zou hebben te verkiezen. „De Heer zal u op uw gebed licht en wijsheid geven, en zijt gij eenmaal voor u zelven gewis, dan vrees niet, hoe veel stormen van binnen of van buiten u ook zullen aanvechten. Jezus jongeren waren in den weg des Heeren, want de Heer had hun bevolen over te varen en nogtans was de wind hun tegen en leden zij storm en kwamen in nood.”

Anna ging voort en zeide, terwijl zij mij naar zich toetrok, fluisterende tot mij: „maar ik zou het toch akelig vinden om in de diepe zee weg te zinken, en dan hooren ze in den Haag en in Utrecht niets meer van ons,

doch laat moeder dit niet hooren anders wordt zij ook bedroefd. „

Onder ons gebed was mijn Hendrik in de hut gekomen en had den inhoud des gebeds gedeeltelijk mede aangehoord. Hij begon bitterlijk te weenen. „Vader," snikte hij, „ik ben zoo bevreesd voor de hel. Ik zou ook zoo graag in den hemel komen, maar ik weet niet of ik er kom; hoe kan ik dat toch weten, och dan zou het niets zijn." Ik herinnerde hem aan zijne zonden. „Ja, vader dat ik een zondaar ben, dat weet ik." Ik wees hem op Jezus, die gekomen is om zondaren zalig te maken. „Ja vader, dat geloof ik wel, maar dat nu Jezus ook voor mij gekomen is, dat wou ik zoo graag weten." „Mijn jongen," hernam ik, „indien de Heere Jezus nu hier kwam in de hut en gij aan zijne knieën nederknieldet met de vraag: „Heere Jezus! neem ook mij zondaar aan, zooals ik ben," zoudt gij dan denken dat de Heer u zou wegstooten?" „Neen vader, maar nu is Jezus niet meer op aarde en komt dus niet." „Maar Hendrik, Jezus is immers in den hemel verheerlijkt, dezelfde voor ons die Hij na zijne opstanding voor al de zijnen geweest is; gisteren en heden, dezelfde tot in eeuwigheid. Willen ook wij vragen om geloof, het vaste geloof dat Jezus ook Hendrik en vader en moeder in genade aanneme, ons daarvan door den H. Geest de verzekerdheid gegeven?" Kalm schreijend, zonder eenige hartstogtelijkheid, sprak hij: „ja, ja." Weer bogen wij onze knieën in onze schommelende hut en ja de Heer was in ons midden. O welk een heerlijk voorregt, een vrijen toegang te hebben tot den troon der genade. Onwaardeerbaar voorregt zich een verloste te weten door het bloed des kruises. Maar ook, welk een aangrijpende avond en nacht. Mijn jongen vroeg mij nog of wij in den hemel ook iets zouden doen en of wij altijd bij

elkander zouden kunnen komen? Op een bevestigend antwoord, klaarde zijn weenend oog steeds meer op. „Maar vader, er zijn immers engelen die slecht geworden zijn, zou ik dan in den hemel ook nog weêr slecht kunnen worden?" „Neen, Henk, eenmaal behouden is eeuwig behouden!" „Hè, was het antwoord, dat zal heerlijk zijn, en als wij dan ook zullen werken, dan werk ik altijd met lust en vreugde en nooit weder met tegenopzien. Maar o vader, altijd verloren..... wat moet dat toch vreeselijk zijn!" Ja jongen, en toch gaat niemand verloren om zijne zonden, want dan zouden alle menschen verloren gaan, want allen hebben gezondigd. Doch de eenige oorzaak waarom iemand verloren gaat is, wanneer hij de hem aangebodene ja geschonkene zaligheid niet wil aannemen, dus indien hij niet gelooft in Jezus, gekomen om zondaren te redden.

Een half uur later lag ons tweetal op dezelfde matras in onze hut gerust te slapen, terwijl wij ouders met in elkander gestrengelde armen ons naast hen nederzetten.

Lieve vrienden, gesteld nu eens dat er nog geen bepaald levensgevaar aanwezig geweest is, och een toenemende storm op zee is aangrijpend genoeg. De gedachte: zoo de roerpen stuk slaat of een groote zee het schip doet breken, dan zonken wij met twee honderd zielen in den onpeilbaren afgrond weg, en dan staan wij straks voor den troon des Heeren om geoordeeld te worden; o! zoo iets moet men ondervonden hebben om er over te kunnen oordeelen. Het is nog zoo anders op een ziekbed; dan gevoelt men bij het klimmen der krankheid meer of min den dood naderen, of wel men is door ziektegevoel minder helder van geest om alles in en door te denken. Maar zich volmaakt gezond gevoelende, en nog zoo even te zamen aan dezelfde tafel gespijsd te hebben en dan de ge-

dachte over eenige uren zijn wij welligt niet meer! het is aangrijpender om te kunnen worden beschreven.

Toen wij ons tweetal weer zoo rustig zagen slapen, herinnerden wij ons de groote les: „te worden als de kinderen." Gedurende den avond werd er gelukkig geen kaart gespeeld en men zag bedrukte, hier en daar bleeke aangezigten. Lang duurde de nacht. Het stormen hield aan. Blijde was ik toen het eindelijk wederom vier ure was geworden. De trapdeur was ontsloten, ik kon dus naar boven gaan, en tot onze groote vreugde de tijding naar omlaag brengen, dat de wind wederom iets minder en de stand van den barometer weder iets gunstiger was. Gedurende de morgenuren poogden wij aan het ligchaam eenige rust te verschaffen door den slaap. Dat die slaap niet lang duurde en door gekraak en slingeringen menigwerf werd afgebroken, dat kunt gij ligt denken.

Ook gedurende den Vrijdag bleef de stormwind loeijen, maar het scheen toch alsof het langzamerhand afbuide. De slingeringen bleven geweldig, de zeeën onbegrijpelijk hoog. Eene zee nam het naambordje weg van ons schip, welk bordje thans op de golven drijft en welligt na weken aan de Kaap zal aanspoelen. De soldaten bleven nog immer opgesloten, en aangrijpend ernstig was de aanblik toen wij des namiddags den kapitein met twee stuurlieden en zeven matrozen, allen bij elkander zagen geschaard rondom het roer, geheel in stormgewaad gekleed, om bij het minste verlet bij de hand te zijn. God lof en dank! tegen den avond scheen het alsof de storm was voorbijgegaan en ja de schijn werd werkelijkheid, het gevaar voorbij en wij waren allen gered en ons heerlijk schip had nagenoeg geene schade bekomen.

De sterkte van ons schip, zijne vaardigheid in het wenden, de kalmte en beradenheid van den kapitein, de

onvermoeidheid van den eersten stuurman, de orde onder het scheepsvolk, waarlijk dit alles kan niet genoeg geroemd worden en zal mede iets of veel hebben bijgedragen tot de gezegende uitkomst; maar toch wanneer ik nu dezen dan dien passagier hoorde zeggen: ik vertrouw op ons schip en onzen kapitein en stuurman, dacht ik aan het woord dat geschreven staat: „vervloekt is de man, die vleesch tot zijnen arm stelt.”

Soli Deo gloria!

Hoe dol graag zou ik een dankstond hebben gehouden om den Heer te loven, die ons veilig tot hiertoe heeft geleid. Maar helaas! die behoefte schijnt niet te bestaan. En toen ik aan dezen avond de groote meerderheid onzer reizigers in kaartspel zich zag verdiepen, verging mij lust en moed om het voor te stellen. Indien ik in eenige regelen de stemming zal beschrijven, die mij en de mijnen gedurende deze dagen vervulde, dan kon ik dat niet beter doen dan door het uitschrijven van een der liederen uit de Reisepsalter, hetwelk meer dan eens in deze dagen door ons gelezen werd:

„In dieser schrecklichen Gefahr
Wo Menschenhülf' ist aus sogar,
Wo nichts zu sehn ist, als der Tod,
Ruf' ich zu Dir, aus tiefer Noth.

Aus tiefer Noth schrei' ich zu Dir:
„Sei gnädig, Herr, sonst sterben wir!
Dein Ohr, o Vater, neige sich!
Erhör' und rett' uns väterlich.

Komm', treuer Gott, verzeuch nicht lang!
Ach siehe, mir ist angst und bang;
Ich bin betrübt, der Tod bricht ein,
Und meine Sünd' erweckt mir Pein.

Ach, Vater, ich bekenn' es hier,
Ich hab'es wohl verdient an Dir,
Dasz mich verschlingt, die wilde Fluth
Und niederzieht zur ew'gen Gluth.

Doch bitt' ich, Herr, um deine Huld, —
O trage mich noch in Geduld!
Lasz wider dasz Gericht noch heut'
Sich rühmen die Barmherzigkeit.

Schau' groszer Gott! auf Jesum Christ,
Der auch mein Mittler worden ist
Um Seinet Wille sieh' mich an
Und rache nicht, was ich gethan.

Umfasse Du mich als dein kind;
Gebiete Herr, dem Wetterwind
Und der empörten, wilden See,
Dasz uns nicht länger Leid gescheh'.

O Heiliger! sprich nur ein Wort,
So sinkt die Fluth an ihren Ort,
So wandelt uber'm stillen Meer
Dein Friede, wieder mild umther.

Herr, unsre Zuflucht, unser Heil!
Komm' nicht zu spät! hilf uns in Eil'!
Wer ist bei uns? Ach Du allein;
Herr, lasz uns nicht verlassen sein.

Doch wenn is Dir, o Gott gefiel',
Dasz hier sei unser Lebensziel,
Dasz uns verschlingt, die Meeresfluth;
Wohlan, so ist dein Will auch gut.

Lasz Jesu, wenn wir untergehn,
Uns Dich, nur Dich im Geiste sehn;
Dein theures Blut, Dein bittrer Tod
Versusz' uns auch die letzte Noth.

Verschlingt das Meer den Leib alhier,
So nimm die Seele, Herr, zu Dir,
Und ruf' am jungsten Tage mich,
Bei Dir zu leben ewiglich.

Maandag, 9 November.

Wederom een Zondag voorbijgegaan! Wanneer de ons nog overblijvende rustdagen niet geestelijker doorgebragt worden dan die van gisteren, weet ik niet beter te doen dan voortaan van den Zondag te zwijgen, waardoor ik én

U én mij zelven eene smart bespaar. De storm der vorige week had verhinderd dat het verdek en tusschendek gereinigd werden. De onreinheid was dus door het zamenzijn van 150 manschappen, die wegens den storm gedurende twee dagen opgesloten waren geweest, zoo groot, dat er van kerk houden beneden geen sprake kon zijn, terwijl het boven veel te koud was. Niemand meene dat ik met deze mededeeling eenige aanmerking maken wil op de reinheid aan boord. Alles is immer zoo rein, als men aan boord van een schip maar verlangen kan.

Gelukkig hebben wij gedurende de laatste twee etmalen günstig weer en gunstigen wind. Wij maken plus minus zeventig mijlen. Reeds bevinden wij ons tegenover het kanaal van Mozambique. Indien wij gedurende eenige dagen zoo doorzeilen dan is Zondag eerstkomende het ergste geleden; dan zijn wij bij de eilanden Amsterdam en St. Paul en daarna gaat het wederom naar de warmte, waarnaar wij erg verlangen. Naar het zich laat aanzien rest ons dan nog een veertien dagen varens en dan, wat de Heer geve! hooren wij op de reede van Batavia het anker vallen. Dat zal een welluidenden klank geven!

Dingsdag, 10 November.

Ook weer heden was ons de wind gunstig. Wij liepen bijkans 69 mijlen. Tegenwoordig is het meest gewenschte uur, dat van twaalven. Immers dan wordt door kapitein en stuurman het bestek opgemaakt en op eene groote zeekaart de afgelegde afstand opgeteekend, waarbij nu en dan kleine weddingschappen onder de passagiers worden aangegaan. Het is op het dek nog steeds vrij koel; men heeft het gevoel van een zeer kouden herfstdag in Holland. De dag is langer dan in het vaderland. De zon gaat bij ons pas ten

7 ure onder. Het is mij soms moeijelijk om mij voor te stellen, dat het Haagsche bosch thans reeds bladerloos is en nu en dan de November-stormen den naderenden winter aankondigen, terwijl wij den zomer te gemoet gaan. Een der medereizigers is in het bezit van de zes voorlezingen over het cultuurstelsel door Pierson. Naar Java op reis, nam ik dit boek met meer dan gewone belangstelling ter hand en las het langzaam en aandachtig. Het heeft mij over vele punten licht gegeven en een diepen blik doen slaan in de groote quaestie van den dag op koloniaal gebied. Mij dunkt het boek beveelt zich door twee eigenschappen ten zeerste aan, namelijk door duidelijkheid en onpartijdigheid, terwijl ik een ieder die belang stelt in den strijd onzer dagen, of liever van reeds vele jaren, op dit terrein, zou willen aangeraden hebben: „lees en oordeel.„

Woensdag, 11 November.

De wind is stil, de zee bijkans effen. Welk een onderscheid bij heden vóór acht dagen. Toen bruisende golven als hooge heuvelen, veel gelijkende op de Scheveningsche duinen achter Loosduinen, daarbij hagel en regenvlagen, en heden als voeren wij in eene kabbelende beek, terwijl eene zachte koelte ons omwuift. In gedachte stond ik heden stil bij den profeet aan den berg Horeb: „niet in den stormwind, niet in het vuur, niet in de aardbeving is de Heer, maar in het suizelen eener zachte koelte.„ De stormwind gaat slechts voor Hem henen. Zoo is het ook in ons leven. Zonder storm komt wel niemand tot de ware rust. Hoe menigeen moet juist door den storm der beproeving leeren tot Hem te komen, die zegt: „ik zal u ruste geven.„ Zalig wie die rust gevonden heeft, maar ook dan nog hoe menige stormvlaag blijft immer noodig om op den weg der heiligmaking te vorderen.

Een gedeelte van dezen dag heb ik aan teekenen besteed. Eene afbeelding van ons schip heb ik naar eene lithographie vervaardigd, benevens een platten grond van onze salon. Welligt ziet de uitgever dezer bladzijden kans er een paar plaatjes naar te laten vervaardigen, die zoo mogelijk zonder groote prijsverhooging te veroorzaken, met de zeekaart deze eenvoudige bladzijden zouden kunnen opluisteren en verduidelijken.

Donderdag, 12 November.

De dag van heden kenmerkt zich door zekere feestelijkheid. Een extra glas wijn namens den kapitein aan de passagiers rondgediend, deed vermoeden dat er iets bijzonders gaande was. Het bleek ons na eenig uitvorschen dat de schipper van onze schuit zijn geboortedag vierde. Een paar welgemeende dronken op hem, zijne vrouw en kinderen werden ingesteld. Een zeeman mist veel. Menigmaal kan de kapitein, als ik met mijn dochterke aan den arm op de campagne op en neder wandel, mij aanzien alsof hij zeggen wilde: „hadde ik ook een der mijnen bij mij!"

Maandag, 16 November.

„Waren wij maar acht dagen verder!" zoo spraken wij vóór eene week tot elkander, „dan zijn wij de eilanden Amsterdam en St. Paul voorbij, stevenen naar de Noord, om al spoedig weêr van de kou in de warmte te komen." Die acht dagen zijn voorbij gegaan en wel met zulk eene gunstige vaart, dat wij werkelijk die eilanden achter ons hebben. Ja, nog maar eene groote veertien dagen en wij kunnen zijn aan de plaats onzer bestemming. Wij ver-

langen er naar. Wij zien met vurige begeerte naar de brieven uit, die wij bij aankomst van enkelen of velen onzer bloedverwanten en ook immers van sommigen uwer, geliefde Haagsche vrienden, zullen vinden. Het is aan boord van een schip voor het geestelijk leven niet zeer opwekkelijk. Welligt voor mij minder dan voor anderen, daar ik zoo eensklaps en onverwacht uit een heerlijken, niet ongezegenden en drukken werkkring, aan boord van een schip ben overgeplaatst. De aanhoudende regen, die ons gedurende de beide laatste dagen verhindert om boven te komen, werkt mede niet opwekkend terwijl twee onzer kooijen, door lekkaadje voor een paar nachten onbruikbaar geworden, die nachten minder aangenaam deden doorbrengen.

Woensdag, 18 November.

Zoo hebben wij dan wederom eens eene vergadering van Noachs wijngaard gehouden, die echter in een kwijnenden staat verkeeren gaat. Laat mij u een kort uittreksel leveren van de niet ongeestige wijze, waarop onze secretaris zijne notulen houdt: „Vier dagen lang woedde een vrij hevige storm met verschrikkelijke kracht over den wijngaard. Hevige windvlagen, van regen en hagelsteenen vergezeld, ontwortelden bijkans zijn stam, rukten zijne ranken los en slingerden die door elkander op eene wijze, dat niet alleen de zwakste trilden als elzeblad en krank ter neder werden geworpen, maar ook der sterkste alle wasdom ontnomen werd. De schoonste en rijpste vruchten werden vernietigd, in het slijk geworpen of heinde en ver verspreid, terwijl andere, die nog verkwikkende zonnestralen noodig hadden, het aanrijpen werd onmogelijk gemaakt. Eindelijk bedaarde de woede der elementen; de ter neder geworpene ranken rigtten zich langzamerhand op, hoewel nog bijkans

gansch van vruchten ontdaan en nog geknakt en geschonden door den ruwen adem des winds. De druivenoogst kon dus niet anders dan uiterst gering zijn. De notulen-rank bleek wel het meest geleden te hebben, daar al hare trossen waren afgerukt.″ Deze laatste regelen hebben betrekking op de voorlaatste vergadering, waarbij notulen ontbraken en die bij gemis aan stof spoedig weêr moest worden gesloten.

Op deze laatste vergadering, deed ik eene poging Noachs wijngaard voor den gevreesden teringdood te bewaren en leverde een eenigzins uitvoerig opstel over den mensch. Ik sprak achtereenvolgens over zijn oorsprong, bestemming, val, herstelling door Jezus Christus en zijne toekomst. Zorgvuldig had ik den preekvorm vermeden en vroeg even nadrukkelijk als vriendelijk of om dispuut, of om schriftelijke wederlegging op eene volgende vergadering of zoo niet, dan om later in een stil uur eens na te denken over hetgeen ik in het midden der vergadering had ter neder gelegd.

Een paar kleine bemerkingen werden gemaakt. Op de vraag of iemand over dit opstel het woord verlangde, volgde stilte en niemand sprak een enkel woord, voor noch tegen. Of ik uit dit zwijgen tot sympathie mag besluiten, betwijfel ik.

Zaturdag, 21 November.

Konde ik u, vrienden en vriendinnen, bij ons op de campagne tooveren, gijl. zoudt met mij uitroepen: ″zoo iets hebben wij nooit gezien!″ Sinds twee dagen heeft de regen opgehouden en voor het meest verrukkelijke weder plaats gemaakt. De hemel is wolkenloos, de zee bijkans spiegelglad, zoodat heden middag de boot neergelaten werd

en de kapitein met een der passagiers door drie matrozen zich een poosje liet roeijen op de onmetelijke wateren. Wel vorderden wij heden en gisteren middag zeer weinig, maar het is alles te schoon, dan dat ik begeeren zou dat wij harder liepen. Waarlijk, van zulke luchten kan men zich in Holland geen denkbeeld maken. Het water is nog sterker blaauw gekleurd dan dat in het meer van Genève. De schaduw was heden avond niet donker zooals immer, maar op de zeilen teekende de schaduw van de touwen zich lichtblaauw af. Prachtig dook de zon onder en na eerst den vlakken waterspiegel met goud overtrokken te hebben, werd daarna zoowel water als lucht violetkleurig, terwijl het aan den horizont in donker purper overging. Konde ik het u omschrijven! Een der medereizigers, mede opgetogen, riep uit: „verduiveld mooi!" „Neen," sprak ik, „Goddelijk schoon!" Ja, ook de zee met al hare schoonheid, is het werk van Gods scheppende magt. Deze avond was op zich zelven reeds eene heerlijke voorbereiding voor den dag des Heeren. Alles voorspelt een even kalmen Zondag. Ik zal dan weer het Evangelie des kruises mogen verkondigen, waarnaar ik verlang en met u gemeente! al is het ligchamelijk verre van u, in den geest weer vereenigd zijn, ja met u in den gebede toetreden tot denzelfden genadetroon, waar ik u en gij immers ook mij blijft gedenken.

Zondag, 22 November.

„Loof den Heer, mijne ziel! en laat ons geene van zijne weldaden vergeten." In dankbare stemming mag ik een der laatste Zondagen aan boord van Noach besluiten. Het was mij heden morgen vergund het Evangelie te verkondigen, en ik sprak met groote opgewektheid van 9 tot 10 ure over „Zachéus in den vijgeboom." Hoe heerlijk klonk

ons psalmlied: „Laat ieder 's Heeren goedheid loven, want goed is de Oppermajesteit." Na over Zachéus aardschen rijkdom, over zijn gemis, zijn opregt zoeken, en zijn gevonden worden door den Heer, zijne waarachtige bekeering en over het oordeel der wereld over hem gesproken te hebben, besloten wij met dat vers uit het 14de gezang, hetwelk eindigt met de woorden: „In Adam door den dood geveld, in Christus schooner weer hersteld, elk zing' uw lof, o Vader!"

De Heer verkwikte mij na de prediking met een milden zegen. Een briefje werd mij door den stuurman namens een der soldaten overhandigd, eenige uren na de prediking. Dit briefje bevatte onder anderen de volgende zinsnede: „De steenen zouden spreken, indien ik verzweeg wat de Heer aan mij gedaan heeft. Toen ik aan boord kwam, dronk ik de zonde in als water en ook mijn oorlam smaakte mij best; nu heb ik leeren inzien dat er een ander leven na dit leven is. Ik roep den Heer aan, maar heb nog zwaren strijd van de vijanden van binnen en van buiten, maar Jezus is voor zondaren gestorven. Ik verlang naar het H. Avondmaal; als de Heer ook mij tot heil en sterkte wezen mag, zal ik niet meer ronddwalen als een schaap, dat geen herder heeft."

Zoo heeft de Heer in zijne barmhartigheid ook aan dit soldatenhart aangeklopt, en er schijnt opregtheid en verlangen om den kloppenden Heiland de deur te ontsluiten. Ik verlang naar het oogenblik om onder vier oogen met dien soldaat te spreken, om hem met allen nadruk op twee woorden uit Zachéus geschiedenis te wijzen, op het 10de vers namelijk uit Lukas 19 en daarna op het woordje: „Ik moet heden in uw huis vernachten. „Welk eene nederbuigende liefde, welk een goddelijk moeten!

Zoo keert dan Gods woord nooit en nergens ledig weêr.

Ja dit is mijne kracht en mijne sterkte, ook mijne bemoediging en troost wanneer ik den moeijelijken tijd tracht in te denken, dien ik tegen ga en daarbij indachtig word aan de zwakheid mijner krachten. In mij zelven heb ik geene kracht. De Heer moet het doen en Hij zal het doen, indien ik mij door Hem zal laten gebruiken, en Zijn mond tot de gemeente wil zijn. Welk een eer, welk een voorregt, maar ook welk eene verantwoording!

Bij deze ééne verkwikking is het niet gebleven. Zaturdag avond deelde mij een ander mede, aangaande wien ik steeds eenige hoop gekoesterd had en die ook een enkele male in den gebede door mij aan den Heer was opgedragen, dat hij vroeger gemeend had geen Verlosser en Middelaar te behoeven, maar gedurende den laatsten tijd, aan boord van ons schip, tot andere gedachten was gekomen en meer en meer behoefte leerde kennen naar den Christus der Schriften. Wel durfde hij zijne ontwakende overtuiging nog niet aan anderen aanprijzen, daar hij zich in zijn geloof nog zoo zeer zwak gevoelde, maar was toch vast besloten met die vrienden te breken, die alleen zochten wat van deze wereld is. Ik wees hem op den zwaren strijd, dien hij zou te strijden hebben, en bad hem ernstig gehoor te blijven geven aan de trekking des H. Geestes, te blijven bidden en de H. Schrift te onderzoeken.

Ik behoef u niet te zeggen dat dankbare blijdschap mijn hart vervult. Eén der passagiers en één uit de soldaten betuigden aan denzelfden dag niet langer te kunnen leven zonder Christus!

Dat toch meerderen zich verloren gaven en zij zouden behouden zijn. Dat gebed en Gods woord met meer ijver wierden aangegrepen als de beste wapenen om ons aan Jezus voeten te brengen, maar die wapenen behooren bij elkander.

Na de prediking had ik medegedeeld, dat de bijbels, die ik nog overig had, in deze week wêer werden ingepakt, dus indien iemand er nog behoefte aan had, met het heilig voornemen dien te zullen gebruiken, dat hij zich dan heden nog melden moest. Door een der sergeanten werd mij later een briefje overhandigd, waarop de namen van veertien personen, die met het vriendelijk verzoek om een bijbel tot mij kwamen. Aan aller verlangen kon ik voldoen, en overhandigde hun de bijbels na er een kort woord voorin geschreven te hebben. Een Roomsch-Catholijk soldaat vroeg om een afzonderlijk gesprek. Hij deelde mij zijn verlangen mede naar een grooten bijbel, maar een heelen, zoowel het Oude als het Nieuwe Testament. Op mijne vraag of hij soms liever een Nieuw Testamentje had, dat door de Roomsche kerk was goedgekeurd, antwoordde hij: „neen, dat heb ik al gelezen, maar nu verlang ik ook het O. Testament te leeren kennen. Ik zal er in het hospitaal veel in lezen.” Op de vraag of hij dan krank was, bleek het, dat hij lijdende was aan rheumatiek in de beenen, die hem, als wij over eenige dagen, wat de Heer geve, te Batavia zullen zijn aangekomen, zijne plaats in het gasthuis in plaats van in de kazerne zal doen vinden.

Dingsdag, 25 November.

Wij zijn heden een uurtje bezig geweest om boeken en papieren wederom in te pakken. Des middags verzamelde ik al de mij nog resteerende tractaatjes en liet ze door Anna aan de soldaten uitreiken. Het deed mij goed toen ik later alle soldaten bezig vond met lezen. Eén stond er hardop te lezen, terwijl een kringetje van toehoorders zich rondom hem verzameld had. De inhoud van dit geschriftje

handelde over het nadeelige van het drinken van sterken drank in Indië. De matrozen zijn allen druk in de weer om het schip tegen onze aankomst op de reede van Batavia op te knappen. Hier ziet gij de stuurlieden bezig met het schilderen van de sloepen, daar zitten matrozen tot in de bovenste ra's om die te zwarten, elders weêr zit er een op een plankje te schommelen om masten af te krabben, terwijl een paar zeilenmakers ginds op de campagne de gescheurde zeilen weder in orde maken. Het gelijkt wel een groote Hollandsche schoonmaak, maar kasten behoeven niet uitgehaald en witters versperren geen enkelen gang.

Ten zes ure daalden mijne gedachten naar de Prinsegracht, en wel nader naar ons Evang. Luth. weeshuis. Hoe menig kostelijk uur heb ik daar van 6 tot 7 ure doorgebragt. Wat was het mij immer heerlijk om in het midden van u, kinderen onzer gemeente! neêr te zitten, ten einde u de Bijbelsche geschiedenis te verhalen. Hoe goed kendet gij bijkans allen immer de tekstwoorden, die ik u had te leeren gegeven, tot kleine Gus toe. Niet waar, het was ook voor u, heele of halve weezen, een uur van uitspanning, en het was u eene teleurstelling als de leeraar soms een enkele maal verhinderd was. Wel keekt gij een heel klein beetje donker, als ik in de kermisweek niet wilde toestaan dat de catechisatie voor de kermis zou wijken, maar als we dan weêr zoo prettig aan het spreken waren, dan vondt gij toch zelve eene zamenspreking over onzen Heiland, wel zoo aangenaam als het slenteren langs kramen, die gij toch over dag al hadt aanschouwd. Gij weet het nog wel dat ik tegen de kermis was en u veel liever een buitenpartij gunde, indien dit, zooals ik meende en nog meen, uitvoerbaar ware. Zoo toch deed ik immer met mijne eigene kinderen, en een dag buiten om hier of daar een paar uur van alle stads-

gewoel verwijderd door te brengen, schonk hun oneindig meer genot dan de heele zoutelooze kermispret. Nu mijne vrienden, ik hoop dat ook gij des Dingsdags avonds nog wel eens aan mij denken zult en u immer zult blijven herinneren wat ik u zoo biddend voorhield: „Blijft de H. Schrift als Gods woord erkennen en als leugen verwerpen indien men u, wat God verhoede, den dierbaren Bijbel zou willen verminken of zou willen vermoeijen of verknoeijen naar onzen tijdgeest.” Maar blijft ook indachtig dat gij steeds biddend Gods woord lezen moet; wie bidt zonder geloof in Gods woord, is aan een vogel gelijk die opvliegen wil zonder vleugelen, en wie zonder gebed om den H. Geest Gods woord gaat lezen, is gelijk aan een mijnwerker die zonder lampje in de mijngroeve wil nederdalen. Door biddend om den H. Geest, de Schrift te lezen en te blijven lezen zult gij, zoo wij elkander eenmaal weder mogen zien, kunnen zeggen: „dominé, nu gelooven wij niet meer omdat gij het ons gezegd hebt, maar nu hebben wij zelve erkend dat Jezus der Schriften is de Christus, Gods Zoon. Eerst als het werk des H. Geestes binnen in u is, kan u het geloof door niemand worden ontnomen.

Deze bladen, die ik voor de gemeente naar de pers zend, omdat ik niet aan allen brieven schrijven kan, wensch ik uit te geven geheel ten voordeele van het gesticht, waarin gij u bevindt. Indien het eens een sommetje opbragt, en er zijn in den Haag nog al velen, die voor ons goed weeshuis wat over hebben, dan moet ge in de maand Mei bij de regenten maar eens een verzoekschrift indienen met het voorstel, om in plaats van over de kermis te mogen loopen, een buitenpartij te mogen hebben. Ik twijfel niet of gij zult een open oor vinden. En als gij dan hier of daar in de duinen of elders op lekkere rijstenbrij onthaald wordt, dan moet ge een hapje op de gezondheid van

mij en mijne vrouw en ook van Anna en Hendrik eten.

Des avonds hadden wij eene nog al tamelijk opgewekte vergadering van N. W. Mijne opgegevene prijsvraag werd behandeld: "bekleedt het théater eene plaats in de volksopvoeding? Zoo ja, voldoet het tegenwoordig aan dien eisch? Indien het er niet aan voldoet, wat te doen, opdat het aan dien eisch meer beantwoorde?"

De eerste vraag werd met "ja," de tweede door allen met "neen," de derde op verschillende wijze beantwoord.

Woensdag, 26 November.

Terwijl gij u nederzet om uw avondbrood te eten, stond ik in de eenzaamheid op de campagne om de zon te zien opkomen, die tegen kwart vóór vijf ure uit de kimme verrijst. De atmosfeer was heerlijk en vrij wat gezonder dan in de vrij bedompte hut. De zon echter, liet zich niet zien en bleef achter de wolken schuil. Mijne belofte, om de kinderen te roepen, behoefde ik niet te houden en liet ze rustig doorslapen, om op een schooner morgenstond hen nog eens later op de open zee het heerlijk schouwspel van een zonsopgang te doen genieten. In die stille morgenuren van 4—7 genoot ik zeer van mijn gewone bijbellectuur. Lukas 15 schonk mij op nieuw al die heerlijke vertroosting die het mij reeds meermalen gaf. Een verdwaald, maar door den goeden Herder weêrgevonden schaap, die het zonder eenig verwijt op zijne eigene schouders tot de kudde heeft weergebragt. Wél een ieder, die hierin zijne eigene geschiedenis heeft weergevonden Nu maar al digter en digter bij den Herder; die schapen toch die het digtst achter den Herder gaan, krijgen nog wel eens een extra blaadje of takje te eten. Zijne trouw is mij borg, dat hij mij kastijden zal telkens

weêr, wanneer ik eigenwillig van Hem wijk, en och, wat doe ik dit nog vaak. Maar buiten Hem heb ik toch geen rust en geen vreugde meêr. In Hem is alleen het leven.

Daarna verdiepte ik mij in een werk, hetwelk, ik moet het met schaamte erkennen, tot hiertoe nog nooit door mij gelezen werd, hoe vaak ik het ook in andere werken van studie vond aangehaald. Ik bedoel „Bibel und Astronomie" van Kurtz. Laat toch elk beschaafd mensch, man of vrouw, die Hoog-duitsch verstaat (welligt is het ook in het Neder-duitsch vertaald) dit boek lezen en herlezen. Bovenal aan onze vaderlandsche jongelingschap, die tegenwoordig meer van afbreken dan opbouwen hoort, zou ik dit werk met al den ernst die in mij is willen aanbevelen. Wie belang stelt in ons hemelstelsel en begeerig is een prachtig overzigt te bekomen over den loop der wereld, ja, des heelals, van af den oorsprong tot aan zijne toekomende verheerlijking, hij koope en leze dit werk. Zijn er nog onder u, mijne gemeenteleden, en ja, gij zijt daar, die ligtvaardig en spotachtig de schouders ophaalt, over wat de H. Schrift aangaande de schepping der wereld en de menschwording Gods in Christus mededeelt, getroost u de moeite en leest dit werk.

Wie der tegenstanders hiertoe te traag of te onverschillig is, zegge voortaan niet meer: „ik kan niet gelooven aan de H. Schrift als Gods woord" maar „ik wil niet gelooven, ik geef er niet om." Voor dat iemand dit laatste zegge, bedenke hij zich echter nog eens meer dan drie malen.

Heden, zoowel als eenige vorige dagen, hebben wij van windstilte te lijden. Verbeeldt u, het is nu al reeds de vijfde dag dat wij nagenoeg niets vorderen. Nu eens 4, dan 6, dan 1 mijl in de 24 uren, terwijl wij anders gemiddeld 50 mijlen in het etmaal afleggen. Onder schepe-

lingen en passagiers ontstaat over die stilte wel een weinig gemopper. Ik plaag dan die mopperaars met de vraag: och toe, schept nu eens een paar handen vol wind, opdat de zeilen weêr bol staan, of anders, erkent toch in en bij alles uwe afhankelijkheid. Trouwens in mijn eigen hart is ook wel verlangen naar vooruitgaan. Alleen wat anderen telkens zeggen, denk ik nu en dan. Dit is toch eigenlijk tamelijk wel hetzelfde.

Toen ik heden avond acht glazen hoorde slaan, dat is toen de klok acht ure telde, dacht ik aan de heerlijke vereeniging, die ik in 's Hage met enkele lieve broeders om de veertien dagen hield. Wel weet ik dat acht ure hier, bij u pas 1 ure des namiddags is, maar ik volg gemakkelijker alles door maar een zes of zeven uur vooruit te denken. Hoeveel goeds werd op die bijeenkomsten gesmaakt. Hoe menig degelijk gesprek over politiek of litteratuur, over school en opvoeding of over quaesties van den dag, werd daar behandeld, en als wij dan het laatste uur of anderhalf onzen bijbel opensloegen, hoe vaak werd het ons dan van den Heer gegeven om elkanders blik in Gods Woord te verhelderen. De laatste bijeenkomst bij U, hooggewaardeerde vriend Singendonck, zal ik wel nooit vergeten. Gij legdet den bijbel van uwe jongste dochter voor mij, opdat ik dien gebruiken zou. Toen ik hem, bij de ure van ons scheiden, na het innige gebed van onzen Gunning u wedergaf wees ik er op, dat het laatste woord in uwe gastvrije woning gelezen, een heerlijk woord voor mij was. Juist immers waren wij aan de bergrede bezig en het vers, waarmede wij sloten, luidde: „wees niet bezorgd voor den dag van morgen.” Zulke waarlijk leerzame en stichtelijke zamenkomsten zal ik welligt op Batavia niet vinden. Toch ben ik goeds moeds, dat ik daar zulk eene vereeniging zal kunnen tot stand brengen; vreest

echter niet, dat ik, nieuwe christelijke vrienden gevonden hebbende, de oude in de hofstad zal vergeten en gij, lieve broeders, blijft mijner indachtig ook in uwe gebeden, wanneer gij uw zamenzijn besluit.

Vrijdag, 27 November.

Sommigen uwer zullen heden met ons blijde zijn en wel, omdat mijn eenige zoon zijn geboortedag viert. Zoo behoeft hij dan, zoo God hem het leven spaart, in de eerste jaren niet meer jaloersch te zijn, dat Anna in de heerlijke Meimaand en hij gedurende de Novemberstormen jarig is. Hoe konden wij ooit vermoeden, dat hij ook in den zomer en wel bij 80 of 90° warmte zijn geboortedag herdenken zou! Wij zijn dankbaar voor zijn bezit en blijde met dezen dag. Tot hiertoe was hij ons tot vreugde. De Heer make ons getrouw in het moeijelijk werk der opvoeding, dat wij hem steeds als een gedoopte in den naam van den drievuldigen God beschouwen; door Gods genade en door de trouw van den Goeden Herder, worde hij een trouw schaap van 's Heeren kudde. In het weelderige en wereldgezinde Oosten moge hij opgroeijen in ootmoed en eenvoudigheid en toenemen in wijsheid en genade bij God en bij de menschen. Wij waren heden morgen met hem bezig sigaren netjes aan pakjes te binden en eenige fleschen wijn uit te krijgen, om ten 12 ure aan de matrozen van het schip uit te reiken, waarbij ik dan eene korte toespraak had willen houden. De bootsman kwam mij echter zeggen, dat zij allen zoo vuil waren door het verwen, waarmede zij den ganschen morgen waren bezig geweest, dat ze niet voor het front durfden verschijnen. Wij besloten sigaren en wijn liever weêr in te pakken en met de uitreiking dier kleine versnapering liever tot Zondagmiddag te wachten.

Gisteren middag is er een briesje gekomen die spoedig in een ons gunstigen wind overging, en als weleer liep ons schip snel en schuimend door de golven. Wij zijn de windstilte door en hebben den passaat gekregen. Alle mogelijke zeilen staan bij. Het is prachtig om te zien. Sinds gisteren 12 ure tot heden middag liepen wij wederom bij de 60 mijlen. Wij zijn den keerkring weder genaderd. Nog een dag of 5 en wij zullen de bergen van het land onzer bestemming zien.

Zondag, 29 November.

Welk een heerlijken morgen schonk mij de Heer. Vóór zes uur was ik boven en bereidde mij tot 9 ure in alle stilte voor de laatste prediking hier aan boord. Met heiligen ernst sprak ik over de gelijkenis van den rijken man en den armen Lazarus. Waarom de rijke verloren ging en Lazarus behouden werd, trachtte ik zoo duidelijk mogelijk uiteen te zetten. Ik schetste daartoe het leven in deze wereld voor deze wereld, en het leven der kinderen Gods in deze wereld. De aandacht was grooter nog dan de vorige keeren. Ik kon eindigen met te zeggen: ik ben rein van uw bloed, leven en dood, hemel en helle heb ik u voor oogen gesteld. Gij kunt nimmer meer zeggen: „wij hebben het Evangelie nooit hooren prediken.” Met een ernstig gebed, waarbij ik ons aller lot en leven in dat vreemde land neêrlegde in des Heeren hand, besloot ik.

Welligt gaf deze „laatste keer” aan mijne woorden bijzonderen nadruk. De eerste stuurman zei mij later: „nu dominé, deze laatste keer telt mede, ik wilde wel dat u elken Zondag wederkwaamt.” De Heer geve aan mijn gebrekkig werk zijn rijken zegen.

Maandag, 30 November.

Er begint onrust onder de passagiers te komen. Overmorgen kunnen wij welligt land zien. Alles is bezig om in te pakken en tot rustig genieten van het te wachten schoone gezigt, alsmede daarna tot verlaten van het schip zich gereed te maken. De tijd, om aan mijn langen brief voort te werken begint mij te ontbreken. Mijne laatste reisindrukken en mijn aankomen op Batavia, deel ik u over eenige dagen mede. Dan ben ik gezeten bij een mijner eigene broeders, van welke ik er een in geen achttien jaren heb gezien.

1 December.

Eerste dag der laatste maand! Hoe nadrukkelijk predikt zij ons, dat uren, dagen, maanden, jaren als eene schaduw voorbijgaan; gelukkig dat zij niet minder verkondigt het eeuwig onverderfelijke leven, dat verschenen is in Christus, wiens komst in het vleesch aan het einde dezer maand, met of zonder kersboom door ons wordt herdacht.

Wij zijn zoo goed als gereed om aan wal te stappen. Nog maar vijftien uren varens en wij zullen het eiland Sumatra zien, waarop dan na eenige uren Java zigtbaar wordt.

2 December.

Hoe weinig weet men toch, wat de dag van morgen brengen zal. Gisteren liepen wij met een snelle vaart van elf mijlen en gingen vroegtijdig ter ruste met het voornemen ten half vijf ure allen op te staan, ten einde duidelijk land te aanschouwen en alles te kunnen gadeslaan wat

zich aan ons oog zou voordoen. Ten vier ure werden wij gewekt door het gekletter van eene Indische regenbui. Een vreeselijk onweêr volgde. De wind was eensklaps omgekeerd en ging spoedig daarop in totale stilte over. Zoo is het heden den geheelen dag gebleven. Wij zijn nog niet in de straat en zien als een klein wolkje aan den horizont de kust van Sumatra.

3 December.

De warmte aan boord wordt zeer drukkend, en door gebrek aan wind drijven of dobberen wij nog steeds vóór de straat; zoo zelfs, dat wij gedurende de laatste twee etmalen niet meer dan tien mijlen zijn gevorderd. Wel zien wij de kust van Sumatra nu duidelijker, maar zij is toch nog veel te ver verwijderd om dit landgezigt regt te genieten. De wind is heden avond doorgekomen, alle zeilen zijn weer bijgezet, en bijaldien de wind gedurende den nacht zoo aanhoudt, bevinden wij ons morgen ochtend voor Anjer. Dat zal een gezigt zijn. Wij zijn allen vol verwachting! En toch vervult ook eene andere gedachte meer en meer ons gansche hart: „Wat zal op Java ons wachten?” De Heer zal voorzien! Hij is onze Herder en ons zal niets ontbreken.

4 December.

Vernieuwde teleurstelling! De wind is gedurende den nacht gaan liggen en wij zien van Anjer nog niets. Als de wind wederom na den middag opkomt wacht ons eene tweede teleurstelling en wel deze, dat wij dan tegen negen ure des avonds te Anjer zullen zijn en het schoonste gedeelte der Straat zullen passeren, zonder iets gezien te hebben.

5 December.

De vrees is bewaarheid. De wind verhief zich gisteren namiddag andermaal, en heden morgen ten 5 ure met het eerste aankomen van den dag boven komende, bevonden wij ons nagenoeg ter reede van Batavia. Van al wat wij ons van de heerlijke gezigten hadden voorgesteld, hebben wij niet anders gezien dan die zeer kleine eilanden, die men vóór het aankomen ter reede van Batavia langs vaart. Het deed ons toch regt goed, wederom groene boomen te zien en landlucht in te ademen.

6 December.

Zoo ben ik dan met de mijnen door Gods goedheid behouden aangekomen ter plaatse mijner bestemming. Gisteren ten half drie ure riep onze gezagvoerder: „anker vallen.” Aangrijpend oogenblik! Bij de meesten der passagiers kwamen tranen in de oogen en over de wangen. Wij gaven elkander hartelijk de hand en menig: „God zegene u op Java,” werd vernomen. Regt hartelijk werd ik door mijne beide broeders verwelkomd, die aanwenden wat zij vermogen, om het overweldigend vreemde van al wat men hoort en ziet, zooveel mogelijk te verzachten.

En nu, hartelijk geliefde gemeente, moet ik eindigen al kon ik u nog veel mededeelen van den indruk der acht eerste dagen te Batavia doorgebragt. Ik hoop getrouw te kunnen blijven aan mijne gelofte en u een paar keeren 's jaars eenig schrijven te doen geworden, waarin ik dan denk mede te deelen al datgene, waarin ik weet dat gij belang stelt. Wij groeten u van uit het verre Oosten en blijven u in den gebede Gode bevelen.

Gedenk gij aan de apostolische vermaning: „broeders,

bidt voor ons." Wij zullen aan gebed en voorbede veel, zeer veel behoefte hebben. Daartoe worde op u en ons de geest der gebeden uitgestort!

De genade van onzen Heer Jezus Christus, de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen. Amen. —

Bij den Uitgever dezes ziet mede het licht:

K. N. MEPPEN, Beknopte geschiedenis van het Christelijk gezangboek bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente in Nederland in gebruik. Prijs . . . . *f* **0.60.**

K. N. MEPPEN, Gedachtenis aan vijf-en-twintigjarige ambtsbediening in de Evangelisch-Luthersche Gemeente te 's Gravenhage, op den 12 Junij 1864. Prijs . . . . *f* **0.20.**

J. A. SCHUURMAN, JOHzn. en **K. N. MEPPEN**, Afscheidswoorden en zegenbeden, ten aandenken voor de Evangelisch-Luthersche Gemeente te 's Gravenhage, naar den wensch des Kerkeraads uitgegeven. Prijs . . . . *f* **0.40.**

J. A. SCHUURMAN, JOHzn. en **J. P. G. WESTHOFF**, Bijbelsch Woordenboek voor het Christelijke Volk, uitgegeven door H. ZELLER, onder medewerking van onderscheidene Wurtembergsche godgeleerden. Aflevering 1 à 15. Prijs . . . . *f* **2.50.**
(*In circa achttien afleveringen zal dit werk compleet zijn.*)

Indien gij deze dingen weet, zalig zijt gij, zoo gij dezelve doet. Uit het Fransch vertaald naar ABBOT. Met eene voorrede van **J. A. SCHUURMAN, JOHzn.**, Ingenaaid, prijs . . *f* **1.25.**
Gebonden, » . . *f* **1.50.**

J. A. SCHUURMAN, JOHzn., Waarom verlaat ik eene niet ongezegende werkkring in het Moederland en vertrek ik naar Indië? Tweede duizend. Prijs . . . . *f* **0.30.**

J. A. SCHUURMAN, JOHzn., «Gode bevolen.» Gedachtenis voor mijne vrienden en vriendinnen. Zeven leeredenen. Prijs: ingenaaid *f* **1.40**, gebonden in een linnen bandje . . . . *f* **1.75.**

Brief van Ds. **J. A. SCHUURMAN, JOHzn.** — Als zeebrief aangekomen den 25 November 1868. Derde druk. Prijs . *f* **0,05.**

K. N. MEPPEN en **F. H. MICHELSEN**, Welkomstgroet van en verbindtenis aan de Gemeente. — Voorstellings- en Intreêpreek, uitgesproken in de Evangelisch-Luthersche kerk te 's Gravenhage, op den 7den Februarij 1869. (Uitgegeven ten voordeele van het Weeshuis der Evangelisch-Luthersche Gemeente te 's Gravenhage) Prijs . . . . *f* **0.40.**